

- *Türkiye'nin üç yıllık rotası*
- *OECD'den borç uyarısı*
- *Krizlerin nedenleri ve zamanlaması*
- *Muhasebe standartlarında son dönemeç*

Ekonomik Rapor

M^m BİLANÇO

Sahibi
Mehmet TİMUR

Genel Yayın Yönetmeni
Nail SANLI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ali Ekber DOĞANOĞLU

Yayın Kurulu

Nail SANLI
Ali E. DOĞANOĞLU
Ahmet FETTAHOĞLU
Yıldız ÖZTÜRK

TÜRMOB

Basın Yayın Dağıtım İşletmesi
tarafından yayınlanmaktadır

Adres

Gençlik Caddesi No:107
06570 Anıttepe - ANKARA
Tel: (0.312) 232 50 60 (10 Hat)
Fax: (0.312) 232 50 73
http: www.turmob.org.tr
e-mail:alid@turmob.org.tr

Baskı

Ziraat Matbaası
(0.312) 384 73 44

Dergide yayınlanan yazıların yayın hakkı

Bilanço Dergisi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden bir bölümü veya
tamamı alıntı yapılamaz

LUCA

Türkiye’de muhasebeci ve mali müşavirler ile vergi mükelleflerini ortak platformda buluşturan “LUCA Projesi” yaşama geçti.

LUCA Türkiye’nin ilk web tabanlı muhasebe yönetim sistemi oldu. İsmi muhasebenin bilimselliğine ait ilk çalışmayı gerçekleştiren Luca Pacioli’dan alan program, kullanım kolaylığı ile öne çıkıyor. LUCA, TÜRMOB tarafından ticari amaç gütmeyen, tamamen meslektaşlarımıza hizmet amacıyla geliştirildi. İnternet bağlantısı olan her bilgisayar ile programa bağlanılabilecek. Böylece her bilgisayar için ayrı program almaya gerek kalmayacak. LUCA’nın bir diğer avantajı da web tabanlı olması nedeniyle servis ve kurulum ihtiyacını ortadan kaldırması.

LUCA muhasebe sistemi, sade ve işlevsel ara yüzü ile kullanımı kolay olacak şekilde tasarlandı. Tek tuşla sağlanan kolay geçişler de programa önemli bir avantaj sağlıyor. Özel menüler ve kısa yol uygulamaları ile fonksiyonel özellikler sergiliyor.

İnteraktif olan program, tüm yasal düzenlemelerin ve yenilikleri kullanıcıların hizmetine sunuyor.

TÜRMOB, Meteksan ve Oracle tarafından gerçekleştirilen muhasebe yönetim sistemi dünyada benzeri olmayan bir uygulama olarak muhasebeci ve mali müşavirlerin önemli bir ihtiyacını karşılayacak.

LUCA ile meslek camiamızın yıllardır talebi olan bir çalışmayı hizmete sunmuş bulunuyoruz. LUCA hem meslektaşlarımızın ihtiyacını karşılayacak, hem de yaygın bir kullanım alanına sahip olacak.

Dergimizin bu sayısında da ilgi ile okuyacağınızı umduğumuz haber ve araştırmalara yer verdik. Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle...

Nail SANLI
Genel Sekreter

Gelir İdaresi'nin yeniden yapılandırılması start aldı

Uzun süredir gündemde olan “Gelir İdaresi Başkanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” tasarısı Başbakanlıkta son şeklini aldı. Tasarının tartışmalı bazı maddeleri yeniden şekillendirildi. Gelir İdaresi’nin üst yapısını düzenlemeyi amaçlayan tasarıya yönelik büyük bir kesimin eleştirisi var.

Vergi türlerine dayandırılarak yapılandırılmış olan Gelir İdaresi, fonksiyonel esasa dayanan bir yapıya dönüştürülüyor. Bir gereklilik halini alan Gelir İdaresi’nin yeniden yapılandırılmasını öngören tasarı Başbakanlıkta uzun bir bekleyişin ardından bazı değişikliklerle tekrar gündeme alındı. Tasarı da yer alan bazı tartışmalı maddeler yeniden düzenlendi. Bu düzenlemelerde yetersiz bulundu.

Gelir İdaresi Başkanlığı, bir başkan, üç başkan yardımcısı, ana hizmet birimleri, danışma birimleri ve yardımcı hizmet birimlerinden oluşacak.

Başkan yardımcıları, daire başkanları ve bölge müdürleri Maliye Bakanı tarafından atanacak. Diğer personelin atamaları ise Gelir İdaresi Başkanı tarafından yapılacak.

Gelir İdaresi Başkanlığı’na bağlı yedi ana hizmet birimi olacak. Dört adet mükellef hizmetleri daire başkanlığı olacak. Bunlar, dolaysız vergiler, dolaylı vergiler, diğer vergiler ve büyük mükellefler daire başkanlıkları olacak. Mükellef hizmetleri daire başkanlıkları mevzuattan, mükellef ilişkilerine kadar geniş bir alana hitap edecek ve Gelir İdaresi’nin omurgasını oluşturacak.

Usul ve İhtilaflı İşler Daire Başkanlığı ise, Vergi Usul Kanunu hükümlerinin uygulanması ve sorunların çözümü konusunda etkin olacak. Vergi Usul Kanunu’ndan doğan idari görevleri yerine getirecek, vergi avukatlığı hizmetlerini geliştirecek.

Amme alacaklarının süresinde ve kanunlara uygun bir şekilde tahsili için gerekli tedbirleri Tahsilat Daire Başkanlığı alacak.

Rehberlik ve Denetim Hizmetleri Daire Başkanlığı ise Bakanlık Denetim Koordinasyon Kurulu’nun belirlediği temel politika ve stratejiler doğrultusunda Başkanlığın vergi inceleme ve denetim planını hazırlayacak. Vergi denetimi ağırlıklı olacak olan bu Daire Başkanlığı, gelirler kontrolörleri ve stajyer gelirler kontrolörleri ile vergi denetmenleri ve yardımcılarının Başkanlıkça belirlenecek görev yerlerinde çalıştırılmalarına ilişkin usul ve esasları da belirleyecek.

Mali Müşavirlik ve Muhasebe Uygulamaları Daire Başkanlığı’nın görevleri ise şöyle;

- 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununa ilişkin düzenleyici işlemleri yapmak,
- Tekdüzen hesap planı ve mali

tablolara ilişkin düzenleyici işlemleri yapmak veya yapılmasına katkıda bulunmak,

- Muhasebe standartlarının belirlenmesine ilişkin çalışmalara katılmak ve görüş bildirmek,

- Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun ve Vergi Konseyi'nin sekreteryaya hizmetlerini yürütmek, olarak belirlendi.

Başkanlığın bilgi işlem sistemi ile koordinasyon ve uygulama birliğini sağlamak Uygulama ve Bilişim Teknolojileri Daire Başkanlığı'nın görevleri arasında yer aldı.

Uygulamaya ilişkin uluslararası vergi ilişkilerini ve ikili veya çok taraflı anlaşmalarla ilgili işlemleri Dış İlişkiler Daire Başkanlığı yürütecek.

Gelir İdaresi'nin yeni yapısında üç adet danışma birimi olacak. Bu birimler, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği ile Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği'nden oluşacak.

Defterdarlıklar kalkıyor

Gelir İdaresi'nin yeni örgütlenmesinde defterdarlıkların yerini Gelir İdaresi Bölge Müdürlükleri alacak. Düzenlemeyle 22 bölge müdürlüğü kurulacak. Bölge müdürlüklerine ilişkin değişiklikler Bakanlar Kurulunca belirlenecek. Bölge müdürlüklerine bağlı birimlerin çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenecek.

Bölge müdürlüğü; yetki bölgesi dahilinde vergi ve benzeri mali yükümlülüklerin tarh, tahakkuk, tah-

sil, terkin, tecil ve muhasebe işlemlerini yapmak, vergi uygulamalarını geliştirmek ve iyileştirmek, mükelleflere kanunların uygulanması ile ilgili görüş bildirmek, mükellefi hakları konusunda bilgilendirmek ve uygulamalarında mükellef haklarını gözetmek, mükellef hizmetleri ile bilgi işlem, istatistik, bilgi toplama, eğitim, satın alma, kiralama, vergi denetimi, uzlaşma ve benzeri görevleri ve işlemleri yürütmekle görevli ve yetkili olacaklar.

Gelir idaresinin denetim gücünü ise gelirler kontrolörleri ile vergi denetmenleri oluşturacak. Maliye müfettişleri ve hesap uzmanları ise Maliye Bakanlığı'na bağlı olacaklar.

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI TAŞRA TEŞKİLATI

BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNÜN ADI	BÖLGE MERKEZİ	BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE BAĞLI İLLER
GELİR İDARESİ İSTANBUL ANADOLU BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	İSTANBUL ANADOLU YAKASI	İSTANBUL ANADOLU YAKASI
GELİR İDARESİ İSTANBUL AVRUPA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	İSTANBUL AVRUPA YAKASI	İSTANBUL AVRUPA YAKASI
GELİR İDARESİ ADANA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	ADANA	ADANA MERSİN OSMANİYE
GELİR İDARESİ ANKARA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	ANKARA	ANKARA BOLU ÇANKIRI KIRIKKALE
GELİR İDARESİ ANTALYA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	ANTALYA	ANTALYA BURDUR ISPARTA
GELİR İDARESİ BURSA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	BURSA	BURSA BALIKESİR ÇANAKKALE YALOVA
GELİR İDARESİ DENİZLİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	DENİZLİ	DENİZLİ AYDIN MUĞLA
GELİR İDARESİ ŞANLIURFA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	ŞANLIURFA	ŞANLIURFA BATMAN DİYARBAKIR MARDİN

BİLANÇO

BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNÜN ADI	BÖLGE MERKEZİ	BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE BAĞLI İLLER
GELİR İDARESİ EDİRNE BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	EDİRNE	EDİRNE KIRKLARELİ TEKİRDAĞ
GELİR İDARESİ ERZURUM BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	ERZURUM	ERZURUM AĞRI ARDAHAN BAYBURT BİNGÖL GÜMÜŞHANE İĞDIR KARS MUŞ
GELİR İDARESİ ESKİŞEHİR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	ESKİŞEHİR	ESKİŞEHİR AFYON BİLECİK KÜTAHYA
GELİR İDARESİ GAZİANTEP BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	GAZİANTEP	GAZİANTEP HATAY K. MARAŞ KİLİS
GELİR İDARESİ İZMİR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	İZMİR	İZMİR MANİSA UŞAK
GELİR İDARESİ KARABÜK BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	KARABÜK	KARABÜK BARTIN KASTAMONU ZONGULDAK
GELİR İDARESİ KAYSERİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	KAYSERİ	KAYSERİ KIRŞEHİR NEVŞEHİR NİĞDE
GELİR İDARESİ KOCAELİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	KOCAELİ	KOCAELİ DÜZCE SAKARYA
GELİR İDARESİ KONYA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	KONYA	KONYA AKSARAY KARAMAN
GELİR İDARESİ MALATYA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	MALATYA	MALATYA ADIYAMAN ELAZIĞ TUNCELİ
GELİR İDARESİ SAMSUN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	SAMSUN	SAMSUN AMASYA ÇORUM ORDU SINOP
GELİR İDARESİ SIVAS BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	SIVAS	SIVAS ERZINCAN TOKAT YOZGAT
GELİR İDARESİ TRABZON BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	TRABZON	TRABZON ARTVİN GİRESUN RİZE
GELİR İDARESİ VAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	VAN	VAN BİTLİS HAKKARİ ŞİRT ŞIRNAK

Türkiye'nin üç yıllık rotası

2005- 2007 yıllarını kapsayan Katılım Öncesi Ekonomik Program açıklandı. Programda son ekonomik gelişmeler ile birlikte önümüzdeki üç yıllık döneme ilişkin tahmin ve öngörüler yer alıyor.

2004 yılı katılım öncesi ekonomik programı açıklandı. Ekonomiye ilişkin üç yıllık rotayı çizen program, geçmiş yıllarda uygulanan temel politikaları benimsiyor. Avrupa Birliği ile tam üyelik görüşmelerinin başlatılması öncesinde Türk ekonomisinin Avrupa Birliği tarafından yakından izlenmesine imkan sağlayacak, “Katılım Öncesi Ekonomik Program” çerçevesinde büyüme hızının 2005-2007 döneminde yüzde 5 olacağı öngörüldü.

Programda önerilen ekonomi politikaları, sürdürülebilir yüksek büyüme performansına ulaşılmasını, enflasyon oranının tek haneli seviyelere kalıcı bir şekilde düşürülmesini, kamu açıklarının ve kamu borç stokunun Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya (GSYİH) oranlarının AB ortalamalarına yakınsamasını, Türkiye'deki bölgeler arası kalkınma farklılıklarının AB seviyelerine getirilmesini ve böylece Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasına yakınsamasını hedefliyor.

Kopenhag ekonomik kriterleri ve Maastricht kriterleri çerçevesinde belirlenen bu hedefler, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde ekonomi politikalarının belirlenmesinde temel perspektifi oluşturacak.

2004 yılı KEP (Katılım Öncesi Ekonomik Program) çerçevesinde ortaya konulan maliye politikaları, kamu borç stokunun GSYİH'ya oranının AB ortalamasına düşmesini ve kamu açıklarının kalıcı bir şekilde azaltılmasını, sürdürülebilir yüksek büyüme oranlarına ulaşılmasına katkı sağlanmasını ve enflasyon oranının, Maastricht kriterleri çerçevesinde, kalıcı bir şekilde düşmesinin desteklenmesini amaçlamakta. Para politikası öncelikle enflasyonun hedeflenen seviyelere düşürülmesini, orta vadede ise fiyat istikrarının sağlanmasını ve korunmasını hedeflemekte. Döviz kurlarının piyasada oluşan arz ve talebe göre belirlendiği dalgalı döviz kuru rejimine devam edilecek.

Gelirler politikasının önceliği, kısa

dönemde, uygulanan makroekonomik programda hedeflenen dezenflasyon politikalarıyla uyumlu olacak. Orta vadede ise, gelirler politikası fiyat istikrarı, verimlilik ve karlılık kriterleri dikkate alınarak belirlenecektir.

2005-2007 dönemini kapsayan bu programda öngörülen ekonomik politikaların uygulanmasıyla, yıllık ortalama GSYİH artış oranının yüzde 5 civarında olması ve enflasyon oranının tek haneli rakamlara düşmesi beklenmekte.

Programda öngörülen makroekonomik hedeflere, özellikle büyüme ve enflasyon oranlarına, ulaşılması ve ekonomide kalıcı bir istikrar ortamının sağlanması yapısal reformların uygulanmasıyla mümkün olabilecek. Ayrıca, piyasa ekonomisinin işleyişinin daha da geliştirilmesi ve yüksek derecede rekabetçi bir yapının oluşturulması, yapısal reformların performansı ile yakından ilişkilendirildi.

2004 yılı Katılım Öncesi Ekono-

BİLANÇO

mik Programı dört bölümden oluşmakta. İlk bölümde, son yıllarda Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik gelişmelerin bir özeti sunulmakta. İkinci bölüm, Program döneminin temel makroekonomik hedeflerini ve bu hedeflere ulaşmak için uygulanması öngörülen ekonomi politikalarını ortaya koymakta ve sunulan baz senaryo çerçevesinde başlıca makroekonomik öngörü ve tahminleri içermektedir. Bu bölümde aynı zamanda baz senaryonun gerçekleşmesinde karşılaşılabilecek risklere ve bu risklerin temel makroekonomik göstergelere olası etkilerine de yer verilmektedir. Üçüncü bölümde, sürdürülebilir bir mali yapının oluşturulması amacı doğrultusunda öngörülen politikalar ile program dönemi bütçe ve borç yönetimiyle ilgili hedef ve tahminler yer almakta. Bölümde ayrıca, mali riskler ve bu risklerin olası etkilerine ilişkin analizlere de yer verildi. Son bölümde ise, sürdürülebilir bir büyüme ortamının oluşturulması, ekonominin rekabet gücünün artırılması ve serbest piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi doğrultusunda gerçekleştirilmesi öngörülen yapısal reformlar ayrıntılı bir şekilde ele alındı.

Kamu Gelirleri Politikası

Kamu gelirleri politikasının amaçları şöyle;

Vergi politikasını hedeflenen faiz dışı fazla ile uyumlu bir şekilde yürütmek,

Vergi dairesinin uygulama, izleme ve denetleme fonksiyonlarını güçlendirmek ve vergi sistemini rasyonel hale getirmek suretiyle kayıt

Genel Devlet Gelir ve Harcamaları				
(GSYİH'ya oranı, Yüzde)				
	2004	2005	2006	2007
Vergiler	25,9	27,9	27,1	27,2
Vasıtasız	7,4	6,9	6,7	6,6
Vasıtalı	17,8	19,4	19,7	19,9
Servet	0,7	0,7	0,7	0,7
Vergi Dışı Normal Gelirler	2,9	2,7	2,5	2,4
Faktör Gelirleri	6,4	6,4	5,8	5,5
Sosyal Fonlar	7,9	8,1	8,0	8,0
Toplam	43,0	44,1	43,5	43,1
Özelleştirme Gelirleri	0,4	0,3	0,6	0,6
Toplam Gelir	43,4	44,5	44,1	43,7
Cari Harcamalar	17,7	17,5	17,4	17,3
Yatırım Harcamaları	3,4	3,9	3,9	3,9
Sabit Sermaye	3,4	3,9	3,9	3,9
Stok Değişmesi	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	28,5	27,5	25,0	23,1
Cari Transferler (Net)	27,8	26,9	24,3	22,4
Sermaye Transferleri	0,7	0,6	0,7	0,7
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Dışı Harcama	35,6	36,9	36,9	36,7
Toplam Harcama	49,7	48,9	46,2	44,2
Faiz Dışı Borçlanma Gereği (1)	-7,8	-7,5	-7,2	-7,0
Borçlanma Gereği	6,3	4,4	2,1	0,5

(+) açık , (-) fazla

(1) Tabloda verilen faiz dışı borçlanma gereği genel devlet toplam gelirlerinden faiz ödemeleri hariç toplam harcamaların çıkarılmasıyla hesaplanmıştır. Bu nedenle IMF ile yürütülmekte olan Stand-By programında toplam kamu ve konsolide bütçe için verilen rakamlardan farklıdır. Ancak bu farklılık tamamen tanım farklılığından kaynaklanmaktadır.

dışı ekonomiyi kontrol altına almak,

Vergi politikalarını yatırım ve istihdamı artırıcı yönde etkin bir şekilde uygulamak,

Vergi kanunlarında yeralan istisna, muafiyet ve vergi indirimi hükümlerini, ekonomik ve sosyal politikalar çerçevesinde, yeniden değerlendirerek vergi mevzuatını sadeleştirmek.

Kamu Finansmanı Projeksiyonları (2004-2007)

Genel devlet dengesi; konsolide bütçe, fonlar, sosyal güvenlik kuruluşları, döner sermayeler ve mahalli idarelerin gelir ve giderlerinin konsolidasyonu ile elde edilmektedir. Genel devlet hesaplarının tahmininde, 2004-2007 dönemi için öngörülen büyüme, enflasyon, faiz oranları, ödemeler dengesi ve nominal ücret artışlarına ilişkin genel varsayımlar dikkate alındı.

Gelirlere ilişkin varsayımlar:

2005-2007 döneminde gelir ve kurumlar vergisinde yapılabilecek vergi indirimlerinin gelirlere etkisinin nötr olacağı varsayıldı. Diğer bir ifadeyle, kayıpların başka tedbirler ile telafi edileceği varsayıldı.

2004 yılında, yüzde 33 olarak uygulanan kurumlar vergisi oranının 2005-2007 döneminde yüzde 30 oranında olacağı öngörüldü.

Özelleştirme nedeni ile 2004 yılından itibaren Kamu İktisadi Teşebbüslerin (KİT) hasılatından ve temettü gelirinden bütçeye aktarılan payların azalacağı varsayıldı.

2004-2007 döneminde özelleştirme fonunda 6 milyar dolar özelleştirme geliri hedeflendi.

Özel gelir-özel ödeneklerle ilgili gelir ve harcama tahminleri 2005 yılından itibaren bütçe başlangıç ödenek ve gelir tahminlerinde yer aldı.

Bu varsayımlar dikkate alınarak yapılan projeksiyonlar sonucunda, 2004 yılında GSYİH'nın yüzde 43,4'ü kadar olması beklenen genel devlet toplam gelirlerinin, 2007 yılında GSYİH'nın yüzde 43,7'sine yükselmesi öngörüldü.

Brüt Borç Stoku Tahmini

Katılım Öncesi Ekonomik Program döneminde uygulanacak sıkı maliye politikası ve etkin bir kamu borç yönetimi ile gerçekleştirilecek istikrarlı büyüme ortamı sonucunda, genel devlet brüt borç stokunun GSYİH'ya oranında önemli bir düzelme öngörüldü. 2003 yılında yüzde 80,2 olan bu oranın 2007 yılında yüzde 68,3 seviyesine gireceği tahmin edildi.

2004 yılı KEP'inde borç stokunun GSYİH'ya oranına ilişkin tahminler 2003 yılı KEP tahminlerinden üç noktada farklılaşmakta. İlk olarak, brüt borç stoku tanımı genel devlet ile uyumlu hale getirilmiş ve genel devlet dışında kalan kamu

Kamu Borç İstatistikleri					
	2003	2004	2005	2006	2007
GSYİH'ya Oran, Yüzde					
1. Toplam Brüt Borç Stoku	80,2	78,4	75,3	72,2	68,3
2. Toplam Borç Ödemesi	33,1	31,3	31,	29,2	31,4
3. Borç Stokundaki Değişme	-9,3	-1,8	-3,1	-3,1	-3,9
Toplam Borç Stokundaki Değişiminin Kaynakları					
4. Faiz Dışı Genel Devlet Dengesi	-6,7	-7,8	-7,5	-7,2	-7,0
5. Faiz Ödemeleri	16,8	14,1	11,9	9,3	7,5
6. Nominal GSYİH Artışı (Yüzde)	-24,5	-15,0	-10,1	-8,8	-6,9
7. Borç Stokunu Etkileyen Diğer Faktörler	5,1	6,9	2,6	3,6	2,5
8. Diğer Etkenler: Kur Değişimleri, vs.	5,0	6,5	2,3	3,0	1,9
9. Diğer Etkenler: Özelleştirme Gelirleri	0,1	0,4	0,3	0,6	0,6

BİLANÇO

borcu stok rakamlarından düşüldü. İkinci olarak, 2004 yılı büyüme oranının 2003 yılı tahminlerini önemli ölçüde aşması beklenmektedir. Dolayısıyla, brüt borç stoğu/GSYİH tahminleri 2003 yılı KEP'indeki tahminlerden aşağıda kalmaktadır. Son olarak da, 2004 yılında Türk lirasının değer kazanması dış borcun Türk lirası karşılı-

ğını azaltarak borç stokunun GSYİH'ya oranını düşürmektedir.

Temel hedefler

2005-2007 döneminde yıllık ortalama büyüme yüzde 5

2005-2007 istihdam tahmini 1 milyon 620 bin

TUFE hedefi 2007 sonu itibarıyla yüzde 4

Genel devlet borçlanma gereği/GSYİH 2007'de yüzde 0.5

Kamu brüt borç stoğu/GSYİH oranı 2007'de yüzde 68.3

2007 sonu ihracat tahmini 94 milyar dolar

2007 sonu turizm geliri 21 milyar dolar.

Büyüme ve İlgili Göstergeler					
Yüzde (Aksi Belirtilmemiş İse)	2003	2004	2005	2006	2007
1. GSYİH Büyümesi, Sabit Fiyatlarla (14+15+16)	5,8	9,6	4,8	5,1	5,1
2. GSYİH, Cari Fiyatlarla (Katrilyon TL)	360	427	482	540	592
3. GSYİH Deflatörü Artışı	22,5	8,2	7,9	6,4	4,4
4. TÜFE Artışı (Yıllık Ortalamalar)	25,3	10,7	9,6	6,1	4,5
5. İstihdam Artışı*	-1,0	2,4	2,5	2,5	2,5
6. Emek Verimliliği Artışı**	6,8	7,0	2,3	2,6	2,6
7. Yatırım Harcamaları (GSYİH İçindeki Pay, Yüzde)	22,8	25,9	24,8	24,7	25,0
Büyümenin Kaynakları: Sabit Fiyatlarla Yüzde Değişmeler					
8. Özel Kesim Tüketim Harcamaları	6,6	8,6	2,5	3,7	3,9
9. Kamu Kesimi Tüketim Harcamaları	-2,4	2,2	1,0	1,3	1,7
10. Toplam Sabit Sermaye Oluşumu	10,0	31,4	9,9	8,8	7,9
11. Stok Değişmesi (GSYİH İçindeki Pay, Yüzde)***	3,0	1,3	-2,4	-0,9	-0,2
12. Mal ve Hizmet İhracatı	16,0	16,6	14,0	12,0	10,0
13. Mal ve Hizmet İthalatı	27,1	20,5	6,8	9,6	9,1
GSYİH Büyümesine Katkı Oranları					
14. Yurtiçi Nihai Talep	5,9	9,7	3,9	4,5	4,4
15. Stok Değişmesi	3,0	1,3	-2,4	-0,9	-0,2
16. Toplam Net Mal ve Hizmet İhracatı Dengesi	-3,1	-1,4	3,3	1,5	0,9
Toplam Katma Değer Artışı					
17. Tarım	-2,5	3,1	-1,7	2,4	2,0
18. Sanayi	7,8	10,8	6,5	5,9	5,8
19. İnşaat	-9,0	3,0	4,2	4,7	5,1
20. Hizmetler	6,7	10,3	5,3	5,2	5,3
* Çalışan kişi sayısı, yerel, milli hesaplar tanımlamalarına göre					
** İstihdam edilen kişi başına, sabit fiyatlarla GSYİH artışı					
*** Büyüme katkı					

Türkiye'nin en gelişmiş ili İzmir

Çeşitli sosyal ve ekonomik göstergelerle hazırlanan illerin gelişmişlik sıralamasında İzmir ilk sırada yer aldı. Bu ili, Ankara, Eskişehir ve Bursa takip etti. Gelişmişlik sıralamasının en sonunda ise Muş, Bingöl, Iğdır, Ağrı ve Hakkari yer aldı.

Ekonomik ve sosyal göstergeler kullanılarak hazırlanan illerin gelişmişlik düzeyleri ilginç sonuçlar ortaya çıkardı. Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı çerçevesinde Türkiye'nin Geleceği çalışmasında yer alan verilere göre 25 verinin ortalamasında 22.04 ile İzmir Türkiye'nin en gelişmiş ili oldu. Bu ili 22.48 ile Ankara takip ederken, İstanbul altıncı sırada yer aldı. Son sırada yer alan Hakkari'nin ortalaması ise 60.92 oldu.

İllerin okur yazarlık oranında yüzde 93.39 ile İstanbul ilk sırada yer aldı. Bu ili Ankara ve Tekirdağ takip etti. Okur yazarlıkta en düşük iller ise 65.75 ile Şırnak, 67.74 ile Şanlıurfa ve 67.97 ile Ağrı oldu.

İller itibarıyla kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla da Kocaeli 6.165 dolarla ilk sırada yer aldı. Bu ili, 4.216 dolarla Bolu takip etti. Kırklareli, Yalova ve Muğla ilk beşi oluşturdu. 568 dolarla Ağrı son sırada yer aldı. Bitlis, Şırnak ve Muş

700 doların altında kalan iller oldular.

Kentleşmede ilk iki sırayı İstanbul ve Ankara alırken son iki sırada Ardahan ve Bartın yer aldı. Doğduğu ilde bulunan nüfusun toplam il nüfusuna oranında yüzde 34.67 ile Yalova ilk sırada yer aldı. Bu ili İstanbul, Kocaeli, İzmir ve Ankara takip etti. Yüzde 93 ve 94'lere varan oranlarla bu kategoride Muş, Kahramanmaraş, Ordu, Adıyaman ve Şanlıurfa son sırayı oluşturdu.

İllerin ortalama hane halkı büyüklüğünde en az hane halkına sahip il 3,28 ile Çanakkale oldu, 3,47 ile Muğla ikinci sırada, aynı büyüklükle Balıkesir üçüncü ve 3,58 ile İzmir dördüncü sırada yer aldı. Şırnak 8,25, Muş 8,19, Hakkari 7,91 hanehalkı büyüklüğüne sahip iller oldular.

Edirne 1,66 ile en az doğurganlık hızı olan il oldu. Bu ili Çanakkale, Kırklareli, Eskişehir ve İzmir takip etti. İllere göre bin kadına düşen çocuk sayısında 950 ile Şırnak son

sırada yer alırken bunu, 816 çocuk ile Siirt ve 810 çocuk ile Hakkari takip etti. Edirne'de bin kadına düşen çocuk sayısı 234, Çanakkale'de 236 ve İzmir'de 254 oldu.

Burdur'da 16 öğrenciye bir öğretmen düşerken, Şırnak'ta 58 öğrenciye bir öğretmen düştü. Türkiye genelinde bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 28 oldu.

Ankara'da bir doktora 719,2 hasta düşerken bu ili 788,6 ile Tunceli, 856,3 ile Düzce takip etti. Bir doktora en fazla hasta 4993,4 ile Sınop'ta düşüyor.

Toplam suç sayısının nüfusa oranında en düşük seviyeye Erzincan, Muş, Rize ve Ordu sahip olurken, Gaziantep, Antalya, İstanbul ve Ankara en yüksek suç sayısına sahip iller oldu.

En ilginç göstergelerden birini de illere göre gelişme hızı oluşturdu. Mardin gelişme hızı en yüksek il olurken, Ankara gelişme hızında son sırada yer aldı.

OECD'den borç uyarısı

OECD'nin Türkiye ekonomisi üzerinde Ekim ayında yayınlanmış olan Raporunda, faiz dışı fazla ile reel faiz oranlarının, kamu borç stokunun yakın gelecekte göstereceği seyir açısından taşıdığı önem açık bir şekilde ortaya konuluyor

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından geçtiğimiz Ekim ayında yayınlanmış olan Rapor, Türkiye ekonomisini, yakın geçmiş dönemde yaşanan gelişmeler, krizler, istikrar programları, sağlanan gelişmeler, içinde bulunulan durum, kurumsal yapı, karşı karşıya bulunulan kırılganlık ve riskler ile değişik varsayımlara göre gelecekte meydana gelecek gelişme senaryolarını içerecek şekilde ayrıntılı bir analize tabi tutuyor ve belirgin politika önerilerinde bulunuyor.

Kamu mali yönetiminde varolan eksikliklere ayrıntılı biçimde temas edilen Raporda 1995-2001 döneminde toplam Hükümet harcamalarında hızlı bir büyüme meydana geldiği ve söz konusu harcamaların Gayrisafi Milli Hası-

laya olan oranının bu dönemde ikiye katlanarak yaklaşık yüzde 60'a yükseldiği belirtiliyor (kamu temel hizmetleri için yapılan harcamaların GSYİH'ya oranı yüzde 35'in üzerinde iken faiz harcamalarının GSYİH'ya oranı yüzde 24'ü aşıyor). Harcamalardaki artışın kamu gelirlerinde de paralel bir artış zorunlu kılması sonucu, Raporda, on yılı bulmayan bir sürede ülkenin, vergi hadlerinin düşük olduğu bir ülke konumundan vergi yükünün OECD ortalamasına yaklaştığı bir konuma geldiği belirtiliyor. IMF ile yapılan Stand-by Anlaşması çerçevesinde taahhüt edilen, GSYİH'nın yüzde 6.5'i oranındaki faiz dışı fazlanın, kamu gelirlerinin, daha ziyade gelir artırma amaçlı dolaylı vergi zamları ile karşılandığı hususuna Raporda temas ediliyor.

Rapor kamu borçlanması, faiz hadleri, borçlanma vadeleri, borcun yapısı ve ödenebilirliği alanında aşağıdaki saptamaları yapıyor:

Hükümetin istikrar programını sürdürme konusundaki kararlılığını gösteren mali uyum çalışmaları uluslararası piyasalarda ülkenin risk primini düşürürken, iç borçlanma faizlerini de aşağı çekmiştir. Net kamu borç stokunun GSYİH'ya olan oranı 25 puanlık bir azalmayla, 2001 yılı sonundaki tavan değerinden 2003 yılı sonunda yüzde 70.8'e gerilemiştir.

2004 yılının ilk yedi aylık dönemi itibariyle IMF tanımlamasına göre yılın tamamı için öngörülen faiz dışı fazlanın yaklaşık yüzde 75'i gerçekleştirilmiş olup, bu durum Hükümetin 2004 yılı için hedeflenmiş olan faiz dışı fazla tutarını

yakalayabileceğini göstermektedir.

OECD'nin Türkiye raporuna göre yetkili mercilerin karşı karşıya bulunduğu önemli bir risk, piyasalarda, varolan borç yükünün çevrilebilmesi için gerekli olan likiditenin miktarında meydana gelebilecek ani bir daralma olasılığıdır. Hükümet bonolarının ortalama vadesinin kısıllığı, Hazineyi, her ay, borç yükünün önemli bir kısmını yeniden finanse etme mecburiyeti ile karşı, karşıya bırakmakta ve hükümet bonolarına olan talepte meydana gelen değişimler faiz hadlerinde önemli dalgalanmaları beraberinde getirmektedir. Herne kadar değişken faizli, döviz bazında ve dövizde endeksli bonoların göreceli ağırlığı zaman içerisinde azalma göstermiş ise de, bu tür borçlanmanın toplam borç stoku içindeki payının halen yüzde ellinin üstünde olması, Hükümetin faiz ödemelerinin halen faiz hadlerindeki ve döviz kurlarındaki oynamalara karşı önemli şekilde duyarlı olması sonucunu doğurmaktadır. Rapor esasen, faiz hadlerindeki ve döviz kurlarındaki oynamalara karşı bu duyarlılığın azaltılmasının, Hazine'nin orta vadedeki en önemli amaçlarından birisi olduğu hususuna dikkat çekerek, Hazine yönetiminin 2004 yılında, bundan böyle daha ziyade TL. cinsinden ve sabit faizle borçlanmaya gitmeye niyetli olduğunu açıkladığı hususuna dikkat çekiyor.

Faiz hadlerinin ve enflasyon oranının gelecekte göstereceği seyir, döviz kurları, büyüme oranı ve faiz dışı fazla üzerinde yapılan bir takım varsayımların neticesine bağlı olarak, yetkililer, net kamu borcunun GSYİH'ya olan oranının 2003 yılı sonundaki yüzde 70 oranından 2008 yılında yüzde 51.5'e düşmesini bekliyorlar. Şüphesiz bu değişkenlerin ileride göstereceği seyirle ilgili olarak yapılan varsayımların değiştirilmesi borç stokunun gelecekte göstereceği seyir üzerinde doğrudan etkili olacak ve başta faiz dışı fazla olmak üzere bir takım politika araçlarında değişiklikler yapılmasını gerekli kılacak.

OECD'nin Raporunda, varolan kamu borç stokunun gelecekte göstereceği gelişme ile ilgili olarak, borçların sürdürülebilirliğini etkileyen dışsal değişkenlerin herbirinin, bir diğerinden bağımsız davranış ortaya koymayacağı hususu dikkate alınacak şekilde, borç stokunun dışsal parametrelere olan bağımlılığı analize tabi tutulmaktadır. Değişkenler arasındaki bağımlılığa örnek olarak, Türk Lirası cinsi reel faizlerin, örneğin döviz kuru ve büyüme oranı gibi diğer değişkenleri etkileyebileceği hususu verilmektedir.

İyi tanımlanmış bir makroekonomik modelin yardımı olmaksızın parametreler arası ilişkilerin belirlenmesinin karmaşık ve güç olması nedeniyle, OECD'nin analiz ça-

lışmasında, güvenilir bilgilerin mevcut olduğu 1987-2003 dönemine ilişkin korelasyon katsayılarından istifade edilmiştir.

OECD tarafından yapılan simülasyon (Simülasyonlarda yıllık ekonomik büyüme haddinin yüzde 5 düzeyinde idame ettirileceği ve enflasyon haddinin, yapılan resmi açıklamalar doğrultusunda 2008 yılı itibarıyla yüzde 3'e düşeceği ve ayrıca nominal döviz kurunun enflasyona paralel biçimde tedricen gerileyeceği varsayılmıştır.) çalışmasının ilkinde, varsayılan faiz dışı fazla oranı sabit tutulmak suretiyle, reel faiz hadlerinde meydana gelecek bir değişikliğin ve bu değişikliğin borç stokunu etkileyen diğer parametrelerde yol açacağı ayarlamaların net kamu borç stokunu nasıl etkileyeceği araştırılmıştır. Bulgular, faiz dışı fazlanın değişmeksizin idame ettirilmesi durumunda, yatırımcıların Türkiye ekonomisine olan güven duygularındaki bir iyileşme ve bunun sonucunda risk priminde meydana gelecek bir düşme sonucu reel faiz hadlerinde sağlanacak yüzde 1.0 oranındaki bir gerilemenin, 2008 yılı itibarıyla, borç stokunun GSYİH'ya olan oranında yüzde 2,25 düzeyinde bir düşme meydana gelmesine olanak sağlayacağı kanaatini doğurmaktadır. Şüphesiz daha yüksek reel faiz hadleri daha yüksek borç stokunu gündeme getirecektir.

Yapılan simülasyona göre; yüzde

BİLANÇO

6.5 oranındaki faiz dışı fazla varsayımıyla, yüzde 7 oranındaki bir reel faiz 2008 yılı itibariyle yaklaşık yüzde 56 oranında bir net borç/GSYİH oranı verirken, yüzde 3 oranındaki bir reel faiz, borç stoğu/GSYİH oranının yüzde yaklaşık 47'ye düşürülebilmesi olanağını yaratmaktadır. Diğer taraftan yüzde 7 oranındaki bir reel faiz üzerinden, yüzde 5 oranındaki bir faiz dışı fazla, 2008 yılı itibariyle, yüzde 62 oranında bir borç stoğu/GSYİH oranını olası kılarken, faiz dışı fazladaki azalma (reel faiz oranlarının bu nedenle artmayacağı varsaysak dahi) gelecekte karşı karşıya kalacağımız net borç stoğu/GSYİH oranının yükselmesi sonucunu getirmektedir. Nitekim OECD'nin simülasyonuna göre, yüzde 7 reel faiz haddi varsayımı bazında, yüzde 6.5 oranındaki faiz dışı fazla versiyonuna göre 2008 yılı itibariyle net borç stoğu/GSYİH için bulunan yüzde 56 oranı, faiz dışı fazlanın yüzde 3.5 olarak alınması halinde yaklaşık yüzde 69'a yükselmektedir (tekrar yaklaşık 2003 yılı sonu düzeyine tırmanmaktadır).

(OECD'nin Raporunda mevcut borç stoğu yapısı dikkate alındığında 2004 yılı sonu itibariyle kamu borç yükü üzerindeki **ortalama** reel faiz haddinin yüzde 8 düzeyinde tahakkuk edeceği kabulünde bulunulmuş ise de, Kasım sonu itibariyle nominal faiz hadlerinin halen yüzde 22-23 düzeyinin altına gerilememiş olması yapılan

bu tahminin fazla iyimser olduğu kanaatini uyandırmaktadır.)

OECD'nin hazırladığı Türkiye Raporunda net kamu borcu konusunda yapılan ikinci simülasyon çalışmasında, öngörülen tarih itibariyle karşı karşıya bulunulacak net kamu borcunun sabit tutulabilmesini teminen, reel faiz haddi ve ilgili diğer parametrelerde vukubulacak değişikliklerin etkilerini sıfırlamak üzere faiz dışı fazla oranının ne ölçüde değiştirilmesi gerektiği hususu araştırılmıştır.

Bu senaryonun araştırılmasında, faiz dışı fazla oranının, borç stokunun geleceği ile ilgili olarak hükümetin, arzu edilen borçluluk oranına ulaşabilmek için doğrudan kontrol edebileceği ve tespit edebileceği önemli politika aracı olması durumu varsayılmıştır.

Yapılan çalışmanın sonuçları, reel faiz hadlerinde yüzde 1 oranında bir düşme meydana gelmesinin, 2008 yılı için öngörülen borçluluk oranında bir değişikliğe gidilmeksizin, faiz dışı fazlanın GSYİH'ya olan oranında yüzde 0.55 puan düzeyinde bir indirime gidilmesine olanak vereceğini göstermiştir. Bu durumun aksi de şüphesiz geçerlidir. Reel faiz hadlerinin başlangıçta öngörülenden daha yüksek düzeyde tahakkuk etmesi durumunda, borçluluk oranlarının gelecekte öngörülen seviyelerde tutulabilmesi için faiz dışı fazla oranında bir artırıma gidilmesi zorunluluğu ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Simülasyon çalışmasının sonuçlarına göre; 2008 yılı itibariyle, reel faiz haddinin yüzde 7 düzeyinde idame ettirileceği varsayımıyla, yüzde 1 oranındaki bir faiz dışı fazla net kamu borcu/GSYİH oranının yüzde 70 düzeyinde oluşması sonucunu doğururken, faiz dışı fazla oranının (reel faiz değişmeksizin) yüzde 3.5'e yükselmesi borç stoğu oranının yüzde 60'a, yüzde 5.5'e yükselmesi ise yine borç stoğu oranının yüzde 53'e geriletilmesi olanağını yaratmaktadır.

Parametreler arasındaki ilişki diğer yönden ele alındığında; reel faiz haddinin yüzde 3 olması durumunda, yüzde 1 oranındaki bir faiz dışı fazla borçluluk oranının 2008 yılında yüzde 70 düzeyinde tutulabilmesine imkan verirken, faiz dışı fazla oranının yüzde 3.5'e yükseltilmesi borçluluk oranını aynı tarih itibariyle yüzde 60'a, yüzde 5.5'e yükseltilmesi ise yine borç stoğu/GSYİH oranını yüzde 53'e çekmektedir.

Faiz dışı fazlanın kamu borçlanma ihtiyacı ve reel faiz hadleri üzerine olan etkisi dikkate alındığında, OECD'nin bu araştırma sonuçlarından da görüldüğü gibi, Hükümetin yeterli düzeyde bir faiz dışı fazlanın idame ettirilmesini öngören ekonomik istikrar programlarına özenli bir şekilde sadık kalmasının, kamu net borç stoğu/GSYİH oranının ilerde izleyeceği seyri üzerine olan doğrudan etkisinin önemi, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklık kazanmaktadır.

Krizlerin nedenleri ve zamanlaması

Son on yıllık dönemde yeni yükselen piyasa ekonomilerinin sınırlı sayıda istisna ile hemen tamamı ekonomilerinde derin yaralar açan makroekonomik krizlerle karşılaştılar. Yoğun bir yabancı sermaye girişi ve hızlı ekonomik gelişme dönemlerini izleyen, ani sermaye kaçışları ve derin durgunluk ve ekonomik küçülme dönemleri şeklinde ortaya çıkan ve söz konusu ülkelerin gelişme süreçlerine büyük sekte vuran bu makroekonomik krizlerin, nedenleri ve zamanlaması yoğun şekilde araştırma konusu oldu.

Amerikan Ekonomik Araştırma Ulusal Bürosu (National Bureau of Economic Research) görevlileri Jeffrey A. Frankel ve Shang-Jin Wei tarafından yapılmış ve geçtiğimiz Kasım 2004 ayı içinde yayınlanmış olan bir araştırmada yaşanan ekonomik krizler ayrıntılı bir şekilde değerlendirilerek bazı saptamalara yer verildi. Yapılan çalışmada yer verilmiş olan bulgu ve görüşler ana çizgileriyle şöyle;

Eylül ayı sonu itibariyle ülkemizde geçen yılın aynı dönemine göre, dış ticaret açığının yüzde 64.7 oranında bir büyüme ile

25.4 milyar Dolara ve cari işlemler açığının da yüzde 135.5 oranında bir genişlemeyle 10.6 milyar Dolara yükselmiş olmasının, 2000 yılı Kasım ayında yaşananları hatıra getirerek yeni bir ekonomik krizin tetikleyicisi olup, olmayacağı konusunda ekonomistler önemle durdular. J.A. Frankel ve S. Wei'nin son on yıllık dönemde yaşanan krizlerden korunma çabalarını ve kriz yönetimlerini gözden geçiren ve bu alandaki literatürü tarayan çalışması konu üzerinde aydınlatıcı olacaktır.

Yazarlar öncelikle krizlerin başlangıç aşamasında döviz cinsi

varlıklara ani ve yoğun biçimde başlayan spekülasyon atakları ile ilgili literatürü tarıyorlar ve bu spekülasyon atakları tanımlamaya yönelik üç değişik “nesil” halinde formüle edilen teorilere temas ediyorlar. Bunlardan üçü de teorilerini, spekülasyoncuların, olayların gelişimini başkalarına nazaran daha önceden düşündükleri ve beklentilerini rasyonel (akılcı) biçimde şekillendirdikleri varsayımına dayıyorlar. Krizlerin zamanlaması konusuna girmezden önce krizlerin neden ortaya çıktığı, krizin kimlerin kabahati olduğu konusunda birinci nesil, izlenen makroeko-

BİLANÇO

nomik politikayı, ikinci nesil istikrarsız piyasa mekanizmasını ve üçüncü nesil de finansal yapıyı sorumlu buluyorlar. Değişik bir ifade ile bu sorumlular sırasıyla, aşırı makroekonomik genişleme, “çoklu denge” ve ahlaki risk (moral hazard) ya da yine sırasıyla, yerli politikacıların mali disiplini gözdard eden politikaları, uluslararası piyasanın çılgın yatırımcıları ve ahabap çavuş ilişkisi peşindeki kapitalistler.

Literatürün çoğu birinci gruptaki spekülasyon atakları üzerine. Bütçe açıkları borçlanmayla veya parasal genişleme ile finanse ediliyor, bunu cari işlemler açığı izliyor, eğer aşırı değerlendirilen para konusunda bir şey yapılmaz ise rezervler eriyor. Aşırı makroekonomik genişleme ve aşırı değerli konuma gelmiş ulusal para, gelişmekte olan ülkelerin 1995 öncesi karşılaştıkları ödemeler dengesi krizlerinin standart teşhisini oluşturuyordu ve IMF tarafından yönetilen çoğu yeniden uyum programları bu temele dayanıyordu. Bu alanda 80'li yılların uluslararası borç krizi önemli bir örnek oluşturmaktadır.

İkinci nesil çoklu denge teorisi, temel makroekonomik değişkenlerde bir değişiklik olmasa dahi olaylar ekonomik denge ile tutarlı birden çok değişik sonuç yaratabilir görüşünü savunmakta ve Avrupa Döviz Kuru mekanizmasında 1992-93 yıllarında

yaşanan krizden esinlenmektedir.

Güney-Doğu Asya ülkelerinde 1997-98 yıllarında yaşanmış olan ekonomik krizler, krizlerin açıklanmasına yönelik üçüncü nesil modelin temelini oluşturuyor. Kriz öncesi dönemde bu ülkelerde güçlü makroekonomik politikalar izleniliyor idi ve bu ülkelerin çoğu - Tayland ve Kore aşırı değerli paralarını korumak için rezervlerini boşu, boşuna tüketmiş olsalar da - izledikleri mali disiplin ve istikrarlı para politikası ile tanınıyor idiler. Bu duruma rağmen bu ülkelerde krizle karşılaşılması ekonomistleri bu krizlerin nedenlerini teşhis etmekte yeni bir model arayışına sürükledi. Kötü biçimde yönetilen bankalara ve aşırı borçlanmaya giden şirketlere hükümetlerce sağlanan örtülü garantiler “ahbab çavuş kapitalizmi” olarak tanımlanan üçüncü nesil teorisinin dayanağını oluşturuyor.

Üçüncü nesil modeller 90'ların ikinci yarısında yaşanan ekonomik krizleri moral riskin neden olduğu kötü örnekler olarak değerlendiriyor. Borçlular ve ödünç verenler yatırım yapılan projede işler yolunda gitmez ise eğer hükümetlerce kurtarılabileceklerine inanıyor iseler, yatırım projelerinin karlılıklarının değerlendirmesinde pek de dikkatli davranmıyorlar. Kişisel ilişkilere dayalı olarak yürütülen iş ilişkileri, aileler tarafından yö-

netilen büyük işletme toplulukları, firmalar arası ittifaklar veya hükümet ile içli-dışlı ilişkiler (rüşvet, yolsuzluk ve akraba kollama) ki, bunların bir bölümü kısa bir süre öncesine kadar bu ülkelerin ilave bir avantajı olarak değerlendiriliyor idiler, “ahbab çavuş kapitalizmi” kavramına yeni bir içerik kazandırdılar.

Krizin ne zaman patlak vereceği hususuna gelince; kriz, spekülasyonörlerin, eğer daha fazla beklerler ise ellerindeki yerli para ve menkul kıymetlerden çıkmak için yeteri kadar döviz rezervi kalmamış olabileceği yolunda yaptıkları hesaplama neticesi çıkmaktadır. Ancak burada, arı vermeksizin rezervlerin erime durumunu izleyerek atağa geçmek için onun belirli bir seviyeye düşmesini bekleyen birinci nesil modellere göre önemli bir fark vardır. Üçüncü nesil model ise moral risk ile suni olarak özendirilmiş yükümlülüklerin giderek tırmanmasını sürekli takip eder ve atağın zamanlaması, toplam yükümlülüklerin, rezervlerin kritik seviyesine ulaştığı ana denk getirilir. Bu noktada spekülasyonörler süratle yatırımlarını nakite dönüştürürler zira daha fazla beklerlerse, paralarını yurt dışına çıkarma olanağını kaybedeceklerdir. Spekülasyon atak genellikle merkez bankalarını o güne kadar uygulamakta oldukları döviz kurundan vazgeçmeye zorlar.

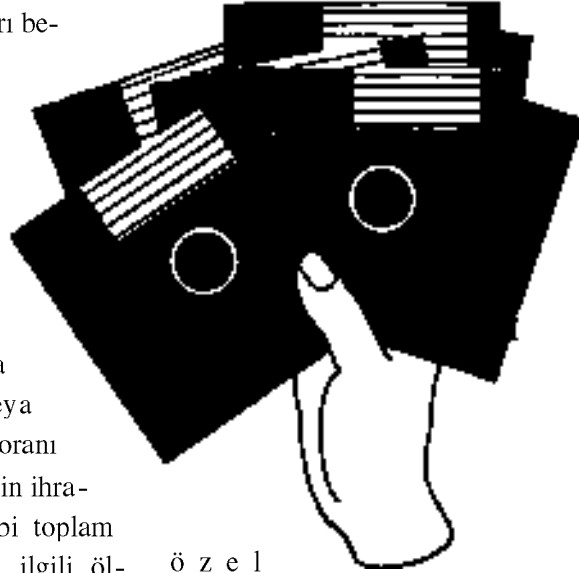
Erken Uyarı Belirtileri

Herkes bir krizin ne zaman ortaya çıkacağını bilmek ister ama bu kolay bir iş değildir. Ekmeklerini değişik kaynaklarca ihraç edilmiş bonoların taşıdığı riski değerlendirmekle kazanan “dercelendirme kuruluşları”nın meslek elemanlarının dahi, bu alanda bugüne kadar ortaya koymuş oldukları icraat pek de parlak değildir. Ancak bir ülkenin artık yüksek bir risk ile karşı, karşıya bulunduğu sinyali veren bazı belirli uyarı belirtileri, kriz haber-cileri bulunmaktadır.

Bu alanda geleneksel belirtiler, örneğin cari işlemler açığının gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYİH) oranı, veya borçların GSYİH'ya oranı veya dış borç servisinin ihracat tutarına oranı gibi toplam borçluluk durumuyla ilgili ölçütlerdir. Bu alanda kaba bir ölçü, GSYİH'nın yüzde 4'ünün üzerine çıkan cari işlemler hesabının ülkeyi tehlikeli bölgeye sokma anlamını taşıdığıdır. Ancak sözkonusu bu belirtilerin kullanımı oldukça sınırlıdır. Bazı ülkeler için güvenli addedilse dahi örneğin bazı ülkeler yüzde 15 gibi düşük bir borç/GSYİH oranında dahi sıkıntı ile karşılaşabilmektedirler. Öte yandan bazı ülkeler yıllar boyu yüksek boyutlu cari işlemler hesabı

açıkları verdikleri halde, yinede bir sıkıntı ile karşılaşmaksızın bu borçları finanse etme imkânını bulabilmektedirler. Mamafih bu, alınan borçların nasıl kullanıldığına bağlı bulunmaktadır.

Hernekadar bazen bazı kimseler hükümet bütçesinin açık vermesi, dengede olması durumunda cari işlemler açığından korkulmaması gerektiğini, zira dışardan alınan bu borcun sadece

ö z e l sektörün borcu olduğunu iddia edebilir. Bu düşünce, belirgin piyasa fiyatı bilgileri ile yüzyüze olan yetişkin insanların kendi rızaları ile vardıkları kararların, başkasının parasını harcamakta olan hükümetlerin verdikleri kararlara nazaran daha az problem yaratacağı şeklinde ifade edilirse oldukça mantıkidir. Ancak bu prensibin, “Lawson Yanılgısı” (İngiltere Maliye Bakanı Lawson'un, ülkesinin 80'li

yılların sonlarında vermekte olduğu ve sonunda Sterlin Pound'un önemli ölçüde devalüe edilmesini zorunlu kılan cari işlemler hesabı açıklarını önemsememesinden ötürü) olarak isimlendirilecek ölçüde çok kereler yanlış sonuçlar verdiği de görülmüştür. Yine kamu kesimi açıklarını değil de özel sektör açıklarını finanse etmek için dış borçlanmaya giden Şili'nin 1981'de, Meksika'nın ise 1994 yılında yaşadığı krizler de bu konuda verilebilecek diğer örneklerdir.

Bu alanda yaşanan tecrübeler yeni bir kıstasın doğmasına yol açmıştır. Bir ülkenin krize yakalanması riski, ülkeye giren sermayenin yatırımlara değil de tüketim harcamalarının finansmanında kullanılıyor olması halinde daha yüksektir. Netice itibarıyla bir ülkenin borçlanması sürdürülebilmesinin en sağlıklı yolu, alınan fonların, bugün altına girilen borç yükünün ileride ödenirken ihtiyaç duyulacak döviz kazandıracak verimli sermaye malları stokunun yaratılması için kullanılmasıdır. 90'lı yıllarda Doğu-Asya ülkeleri, idame ettirdikleri yüksek tasarruf ve yatırım oranlarıyla, yüksek cari işlemler açıklarına rağmen, bu prensip ışığında hiç de riskli addedilmiyorlardı. Ancak bu ülkeler 1997-98'de derin bir krizle karşı, karşıya kaldıklarında bu prensibin zannedildiği ka-

BİLANÇO

dar tutarlı olmadığı görüldü. Zira alınan borçların çoğu, karlılığı olmayan ağır imalat sanayii yatırımları ile gayrimenkul yatırımlarının finansmanında kullanılmıştı.

Belirli bir büyüklüğe ulaşan cari işlemler hesabı açığının veya dış borç stokunun bir ekonomik krizi tetikleyip, tetiklemeyeceğini tahmin etmek açısından istatistiki olarak faydalı olduğu gözlemlenen bir diğer parametre grubu da yabancı sermaye girişlerinin kompozisyonu ile ilgilidir. Sermaye girişlerinin bileşimi konusunda gözönünde tutulabilecek kriterler, borcun vade yapısı, hangi döviz cinsinden alındığı, banka borçlanması mı yoksa menkul kıymet ihracı şeklinde mi olduğu gibi hususları kapsamaktadır.

J.A. Frankel ve S Wei tarafından yapılmış olan araştırma sonucu elde edilen başlıca mütalalar yazarlar tarafından aşağıda özetlenmektedir;

1. Sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılması yolundaki genel eğilimin bu yola giden ülkeler için sıkıntılı sonuç yarattığına ilişkin bir açık delil bulunamamıştır. Olsa dahi, alınan sonuçlar, finansal liberalizasyonun kriz riskini azalttığı yolundadır.
2. İki uçta yer alan sabit kur ve dalgalı kur rejimlerinin, bu ikisi arasında yer alan yumuşatılmış (yönetilen kur = ma-

naged floating gibi) rejimlere göre daha iyi olduğu savını güçlendiren bir bulguya rastlanmamıştır. Olsa dahi, ikisi arasında yer alan rejimlerin amaca daha iyi hizmet verdiği gözükmemektedir.

3. Yolsuzlukla ilgili olarak yazarların saptadığı bulgular, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik performansı açısından, yönetim, hukuk hakimiyeti ve kurumların, önde gelen belirleyici unsurlar olduğunu vurgulayan eğilimle tutarlı bulunmaktadır.
4. Spekülatif ataklarla ilgili ilk nesil modelde olduğu gibi yazarların modeli de enflasyonu önemli bir kriz belirtisi olarak algılamıştır.
5. Daha önce yürütülen araştırmaların sonuçları ile tutarlı bir biçimde, cari işlemler hesabı açığının veya borçların seviyesi, yabancı sermaye akımlarının bileşimi kadar faydalı bir kriz habercisi değildir. Eğer sermaye girişleri Dolar cinsinden kısa vadeli borç şeklinde ise sıkıntıya yol açması daha olasıdır. Eğer girişler doğrudan sermaye yatırımı veya hisse senedi yatırımı ise, kriz nedeni olma olasılığı daha zayıftır. Sermaye girişlerinin bileşimi sadece ekonomik kriz olasılığının düzeyi açısından değil, fakat aynı zamanda yaşanan krizin derinliği açısından da önem taşımaktadır.

6. Spekülatif ataklarla ilgili her üç modelde de döviz rezervlerinin seviyesi kilit bir rol oynamaktadır. Kısa vadeli borçların rezervlere olan oranını özellikle faydalı bir kriz belirtisidir. Sahip oldukları yüksek döviz rezervleri Çin, Tayvan ve Hong Kong'un 1997-98 krizini hafif şekilde geçimelerine yardımcı olmuştur.

7. Araştırma çalışmasında kriz yönetiminin belirli unsurlarına, özellikle rezervlerin en yüksek düzeyde bulunduğu, ancak sermaye hareketlerinin tersine döndüğü anda başlayan ve açık seçik spekülatif atak ve onun arkasından gelen devalüasyonla (veya sabit kurun başarılı bir şekilde idame ettirilmesi durumunda rezervlerde büyük bir erime ile) son bulan dönemde izlenmiş olan hükümet politikası olmak üzere, munzam dikkat sarfedilmiştir. Tahmin metoduna bağlı olarak “ani duruş” olarak adlandırılan bu süre 6 ila 13 ay sürmektedir. Yazarlar şu iddiayı ileri sürüyorlar ki, bu “ani duruş” süresinde gerekli ayarlamaların yapılmasında gecikme gösterilmesi, yaşanan şok geçici imiş gibi gözükse bile, en sonunda gelecek olan ani atak geldiğinde çok şiddetli olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Dünya Bankası; gelişmekte olan ülkelerde büyüme hızlanacak

Dünya Bankası, 30 yıllık büyüme oranları tahminlerini içeren bir rapor yayınladı. Rapora göre, gelişmekte olan ülkeler son 30 yılın en yüksek ortalama büyüme oranına sahip olacak ve bu yıl bu oranın yüzde 6.1 olması bekleniyor.

Dünya Bankası Paris ve Washington'da düzenlediği basın toplantılarıyla 2005'in Küresel Ekonomik Görünümleri (GEP) adlı altında hazırladığı raporu açıkladı.

Banka'nın 2005 Küresel Ekonomik Görünümleri'ne göre, gelişmekte olan ülkeler son 30 yılın en yüksek ortalama büyüme oranına sahip olacak ve bu yıl bu oranın yüzde 6.1 olması bekleniyor.

“Ticaret, Bölgeselcilik ve Kalkınma” başlıklı bu yılki raporun öncelikle üzerinde durduğu noktada, bugün küresel ticaretin 1/3'ünden fazlasının oluşturan bölgesel ticaret anlaşmalarında

(RTAs) yaşanan önemli boyut-taki genişleme etkisi. Bölgesel Ticaret Anlaşmalarındaki artış ile birlikte gelişmekte olan uluslara karşı yapılan ayrımcılıkta ve bu ülkelerin dışlanmasında benzer bir artış olduğu konusunda da uyarılarda bulunuluyor. Rapor, ticareti değiştirmemesi veya diğer gelişmekte olan ulusları cezalandıran piyasa tahrifatlarına neden olmaması için iki taraflı veya çok taraflı ticaret anlaşmalarının “açık” yapılmasına olan ihtiyaca işaret ediyor.

Bankanın Baş Ekonomisti ve Kıdemli Başkan Yardımcısı Francois Bourguignon, “Bölgesel Ticaret Anlaşmaları, bir korumaya duvarının arkasında oluşmazsa gelişmekte olan uluslara

bazı faydalar sunuyor” dedi. Ancak, bazı ülkelerin lehine olan tercihlerin diğerlerini dışlayabildiğini, neredeyse tüm anlaşmaların dışlanmış ülkeler üzerinde ters sonuçlara sahip olduğunu, bu olumsuz etkileri ortadan kaldırmanın en etkili yolunun piyasaları daha fazla açmak olduğunu da sözlerine ekledi.

Rapora göre, küresel ekonomi 200'den fazla karşılıklı bölgesel ticaret anlaşmasını içermek için, 1980'lerden bu yana 6 kat artan Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının ortaya çıkmasıyla birlikte önemli boyutta biçim değiştirdi. Rapor, bu küresel görünümü, başarısı kanıtlanmış olan Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının kapsam-

BİLANÇO

lı analizi ile birlikte inceliyor. Bugünkü küresel çevrede çok taraflı ticaret sistemine fayda sağlamak ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmak için stratejiler üretiyor.

Çok taraflı anlaşmalar için yapılan öneriler, daha fazla ticaret, büyüme ve yatırımı teşvik ederken, dışlanmış ülkeler üzerindeki Bölgesel Ticaret Anlaşmalarının ayrımcı etkilerini ortadan kaldırmayı amaçlıyor.

Açık anlaşmaların yararları sadece gelişmekte olan ülkelerle sınırlı değil. Ticareti açık tutma finansal riskleri engelliyor, üye olmayan ülkelere karşı yapılan ayrımcılık, etkili düşük maliyetli satıcılara karşı ayrımcılık yapılması anlamına gelebilir.

Sonuç olarak, rapor, başarının, iç gelişmeleri ve etkili büyümeyi teşvik etmede ticaret anlaşmalarının etkisinin, boyutu tarafından belirleneceğini açıklıyor.

Küresel Ekonomik Görünümler baş editörü Richard Newfarmer, “birçoğu bir anlaşmanın düzenlenmesi ve uygulanmasına dayanıyor” dedi. Yaptıkları Çalışmanın, dışsal engelleri az iyi anlaşmaları tanımlayan kilit özellikleri tanımladığını belirtti. Böylece ülkelerin ve bölgesel anlaşmaların küresel ekonomiyi gerçekten entegre olabildiğini ve aynı zamanda her biri ile ticareti geliştirebileceklerini sözlerine ekledi.

Gelişmekte olan uluslar için, bölgesel anlaşmalara entegrasyon ihtiyacı tek taraflı ve çok taraflı liberalizasyon yaklaşımı tavsiyesinin bir parçasını oluşturuyor. Bölgesel anlaşmalar içinde daha fazla yer alma geliştirmekte olan ülkeler için gerçekçi bir gereklilik iken rapor, onlar çok taraflı reformu ne kadar takip edebiliyorsa bu kazançların neredeyse hiçbir yerde olmadığını söylüyor.

Dünya Ticaret Örgütü'nün Doha Round'unda ortaya atılan çok taraflı piyasaya açılma, tüm gelişmekte olan ülkeler için daha fazla potansiyel kazançlar vadini elinde tutuyor.

Çok taraflı anlaşma, tarım pazarlarını açmak ve zengin ülkelerdeki sübvansiyonları azaltmak veya sona erdirmek için tek yol. Bu reformlar fakirler için çok önemli fakat bölgesel ticaret görüşmelerinde ele alınmıyor.

Yüksek gelirli ülkelerin yatırımlarının daha geniş alanlarda uygulanması çok taraflı ticaret reformu ve yoksulluğun azaltılması için gereklidir. Küresel ticaretteki orantılı olarak geniş payın ötesinde gelişmekte olan ülkelerin büyüme görünümünü anlamalarına yardımcı olmak zorunluluğu bulunmakta, çünkü daha hızlı büyüyerek tüm dünyada insanların yaşam standartları artırılabilir ve yoksulluk azaltılabilir. Böylece herkes için

daha güvenli bir dünya yaratılmış olur.

Büyüme için Küresel Görünümler

Rapor, 2004'teki yaklaşık yüzde 4'lük kesin büyümeye işaret ederek 2005'te güçlü küresel büyüme olacağını tahmin ediyor. Hatta bunun gelişmekte olan ülkeler için daha fazla artışla birlikte olacağını belirtiyor. Gelişmekte olan ülkeler için bu yılın, son 30 yılın içindeki en iyi yıl olacağı belirtiliyor. Önümüzdeki iki yılda, büyük durgunlukların yaşanabilecek olduğu en hızlı büyüyen ülkelerde toplam büyümenin hafiflemesi gerektiğine işaret ediliyor.

Tahminlerin riske açık olmasına rağmen orta dönemden uzun döneme geçişte gelişmekte olan ülkelerin 1992'de gerçekleştirmiş oldukları büyüme oranlarını ikiye katlayacakları tahmin ediliyor. Özellikle Doğu ve Güney Afrika'da görülebilecek olan bu gibi bir büyüme, 2005'e kadar gelişmekte olan birçok ülkenin büyük miktardaki yoksulluk oranını yarıya indirmesine yardımcı olacak. Ancak, raporda belirtildiği gibi Güney Sahra'nın benzer önemli başarılar nedeniyle önümüzdeki 10 yılda inanılması güç yüksek büyüme oranlarına sahip olacağı tahmin edildiğinden önemli bir istisnayı oluşturacak.

Muhasebe standartlarında son dönemeç

Muhasebe standartlarının bağlayıcı hale geleceği Ocak 2005 tarihi - nin yaklaşmasıyla tartışmalar daha da arttı. Avrupa Komisyonu standartlarla ilgili kusur bulma ve eleştiri faaliyetlerine son verilmesini istedi.

Avrupa Komisyonu İç Pazar Komiseri Frits Bolkestein, Ocak 2005'te uygulamaya girecek olan standartlarla ilgili olarak eleştiri sürecine son verilmesini istedi. Bolkestein, Financial Times, 9 Kasım 2004 yer alan açıklaması şöyle;

Geçen beş yıllık sürede Avrupa Birliği'nde, bütünleşik bir sermaye piyasasının oluşturulması için gerekli bir hukuki çerçevenin kurulması alanında büyük bir ilerleme sağlanılmıştır. Avrupa Birliği'nin finansal hizmetler hareket planının hemen tamamı Avrupa'daki kurumlar tarafından zamanında yerine getirilmiştir.

Esas nitelikteki unsurlardan birisi muhasebe standartlarıdır. 2002 yılında üye devletler oybirliğiyle ve Avrupa Parlamentosu da ezici bir çoğunlukla, Avrupa Komisyonu'nun, AB'de borsaya kote edilmiş tüm şirketlerin 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren uluslararası mu-

hasebe standartlarını kullanmalarını zorunlu kılan bir yönerge yayınlanması yolundaki önerisini kabul etmişlerdir. Yönerge uyarınca üye devletler muhasebe standartlarının, borsaya kote edilmemiş şirketlere uygulanıp uygulanmayacağına kendileri karar veriyorlar. Bu yönerge aynı zamanda uluslararası muhasebe standartlarının Avrupa Topluluk Hukuku içersine ithal edilmesi ve yerine getirilmesi gereken kriterlerle ilgili karar alma süreci hakkında hükümler de içeriyor.

Dolayısıyla Avrupa Birliği, dünyada uluslararası muhasebe standartlarının kullanımını hukuki bir zorunluluk haline getiren ilk önemli yasama kurumudur. Bütün bu çabalar Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) ile ABD'nin genel kabul görmüş muhasebe standartları (GAAP) arasında eşleşme, uyum sağlanılmasının yolunu açacaktır ki, bu bizim temel hedefimizdir.

2002 yılından buyana, IAS'ların Avrupa Birliği'nde 2005 yılından başlayarak uygulanması amacıyla sağlam bir zeminin oluşturulması ve benimsenmesi yolunda yoğun bir çalışma yürütülmüştür. Bu güne kadar 33 standart ve çok sayıda yorum, oy birliği ile, Topluluk Hukukuna dahil edilmiş ve benimsenmiştir. Umuyoruz ki 30 Kasım tarihinde üye devletler standartlar bütünü'nün son halini destekleyeceklerdir. Dolayısıyla hisseleri borsada işlem gören şirketler ile muhasebe mesleğinin bu önemli değişikliğe geçişin gerektirdiği hazırlıkları yapabilmeleri için iki buçuk yıldan fazla bir süre zamanları olmuştur.

Finansal araçlarla ilgili standardın (IAS 39) hazırlanmasında Amerikan standardı (FAS 133) özendirici olmuş ve emsal alınmıştır ve bu standart kurallardan ziyade prensipler üzerine dayanmaktadır. Başlangıçta bu standardın doğuracağı sonuçlar konusunda yeterli incele-

BİLANÇO

me yapılmamıştır. Ancak Komisyon'un talebi üzerine Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından bu alanda bazı iyileştirmeler yapılmıştır.

IASB'nin kendisi müteaddit defalar, bunun ideal bir standart olmadığını ve orta vadeli dönemde ıslah edilmesi gerektiğini beyan etmiştir. Uluslararası Uzlaşmalar Bankası'nın (BIS) Basel Komitesi ve Avrupa Merkez Bankası, standartta yer alan tam gerçeğe uygun değer - full fair value - seçeneği olarak bilinen hususta ihtiyatlı olma saikinden kaynaklanan önemli kaygılar ortaya koymuşlardır. ABD GAAP'ında yer almayan bu seçenek, daha sonra Nisan 2004 ayında formüle edilen bir yeni IASB taslak kuralı ile sınırlandırılmıştır. IASB henüz bu taslak üzerinde nihai bir karar almamış bulunmaktadır. Avrupa bankalarının çoğu da, hedging ile ilgili kuralların çok sınırlayıcı olduğu yönünde görüş sahibi olmuşlardır. Örneğin bu bankalar, bunların (bu standardın) temel mevduatlar portföyünün hedge edilmesini yasaklamakta olduğu hususuna işaret etmişlerdir. Bu sorun süratle en yüksek siyasi kademelere kadar tırmanmıştır. (Bu durum sadece AB'ne has değildir, aynı olay zaman zaman ABD muhasebe tarihinde de cereyan etmiştir.) Komisyon ne yapmıştır ?

Biz iki yıl boyunca bütün tarafları, tutarlı ve makul çözümler bulabilmesi için birlikte çalışmaya yönlendirmeye, ikna etmeye çalıştık ve bu konuda ısrarlı davrandık. Ancak bunu gerçekleştiremediler. Bu konuda herkes hatalıdır. Ban-

kalar, örneğin, mesele hakkında tartışmalara çok geç katıldılar. IASB çok uzun bir süre olaya teorik bir açıdan yaklaştı. Kısacası, ortak bir politikanın belirlenmesine ilişkin bir meselede ilerleme sağlanılmasının önemli bir bileşeni olan güven unsurunda bir kırılma meydana geldi.

Böyle istisnai bir durumda Komisyon, standartların bağlayıcı hale geleceği Ocak 2005 tarihinin yaklaşmasıyla hiç de hoş olmayan bir ikilem ile karşı karşıya kaldı.

Bizim üzerinde ilk durduğumuz seçenek kararın ertelenmesi seçeneğiydi. Fakat gelecek 12 aylık sürede bir ilerleme sağlayacağımızı farz etmemiz halinde bile, aradaki süre zarfında AB'nde 2005 yılı boyunca finansal araçlarla ilgili geçerli, bağlayıcılığı olan bir standart olmayacaktı ve bu durumda her bir üye ülke, kendi kurallarını kendisi belirleyecekti. İkinci seçenek Mevcut IAS 39'u aynen benimsemek ve daha sonra zaman içinde onu ıslah etmektir. Bu seçenekle ilgili yeterli siyasi destek bulunamadı. Biz üçüncü seçenek üzerinde karar kıldık: İhtiyaç duyulan iyileştirmeler, IASB tarafından ilgili taraflarla müzakere edilerek sonuçlandırılınca kadar, standardı iki küçük, hukuken ayrılabilir ve birbirinden belirgin şekilde ayrı bölüm (takriben standart metninin yüzde 5'i) halinde kısaltıp, düzenlemek. Biz, bu ufak değişikliklerin olanaklar ölçüsünde teknik açıdan tutarlı olmasını güvence altına almak istedik. Bu alanda 25 üye ülkeden onsekizi Komisyonu destekledi (vasıflı çoğunluk) dördü karşı çıktı ve üçü de çekimser kal-

dı. Komisyon, dolayısıyla IAS 39'u, bu ay bu iki "yeniden düzenlenmiş" bölümüyle kabul edecektir.

Komisyon, bir standart belirleyici olarak hareket etme niyeti taşımadığını mükemmel bir biçimde ortaya koymuş bulunmaktadır. Sırf bu nedenle standart metnine her hangi bir ilave yapılmaması için çok özenli bir dikkat sarf edilmiştir. İkincisi bu kısaltılmış metinler geçici bir nitelik taşımaktadırlar ve IASB'nin sorunları çözümlemesi ile birlikte içleri doldurulacaktır. Üçüncüsü, Danimarka mortgage bankalarının ortaya koyduğu gibi nitelik taşıyan özel, belirli güçlükler, IASB'nin gerçeğe uygun değer konusunda alacağı nihai kararın benimsenmesi ile birlikte çözümlenecektir ki, bunun bu yılın sonuna kadar mümkün olması beklenmektedir. Dolayısıyla teknik çözümlerin önümüzdeki birkaç aylık sürede çözüme kavuşturulamaması için bir neden bulunmamaktadır.

İhtiyaç duyulan şey, konuyla ilgili tüm taraflarda iyiniyet bulunması ve iki sarıh sorunun çözümü üzerinde açık seçik şekilde odaklanma sağlanmasıdır.

Diğer bir ifade ile, Komisyonun mevcut önerisinin alternatifi bir diğer öneri değil, fakat ortaya hiçbir önerinin konulmaması durumudur.

IAS 39 ve Avrupa Komisyonu'nun bu alanda yaptığı düzenleme konularında tanık olunan tartışmalara, Bilanço'nun Kasım 2004 sayısında yayınlanmış olan "Finansal Raporlamada Dönüm Noktası" başlıklı makalede geniş şekilde yer vermiştik.

AB Denetim Direktifi

AB şirketlerinin denetimlerini ne ölçüde uyumlaştıracacağı, Brüksel'in yasa organında görüşülüyor. Direktif, 1 Ocak 2005'ten itibaren yürürlüğe girecek olan Avrupa'nın Düzenlemeleri ile tamamlayıcı olacak. Denetim uygulamalarında uyum sağlanması yönünde atılan adımlar, 1984 tarihli Şirketler Hukuku Sekizinci Direktif'te büyük bir revizyon anlamına geliyor. Uluslararası denetim standartlarında (ISA) yapılacak güncellemeler, AB üyesi ülkelerinin ulusal yasalarında, büyük ihtimalle 2007 itibarıyla yürürlüğe girecek.

Sarbanes-Oxley yasasının bazı bölümlerine temas ederken, yeni direktifin planlaması Enron, WorldCom ve Parmalat gibi skandalları önceden tahmin etmeye dayanıyor. Avrupa'nın eski İç Piyasalar Komiseri Frits Bolkestein, "Böylesi bir felaketin yaşanmasını bekleyemeyiz" sözleriyle önceliklerini belirliyor. Uluslararası denetim standartlarının Avrupa'nın yatırımı, işi ve büyümesi için önemli olduğunu ekliyor. Bir yetkili de, Avrupa sermaye piyasasına güveni destekleyerek yatırımcıların korunması, daha fazla yatırım olmasını destekleyecektir, diyor.

Dış kalite güvencesi ve denetim mesleği üzerinde sağlıklı kamu gözetimi tedbirlerinin alınması, yeni direktifin getireceği önemli değişikliklerden. Gazeteci Jeremy Woolfe yaptığı araştırmada, direktifin önceki halinde sadece yasal denetçiler yer aldığını, yeni düzenleme ile AB içindeki birbirini tamamlayan otoriteler arasında işbirliğini geliştirdiği gibi ABD Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu gibi üçüncü ülkelerdeki düzenleyicilerle işbirliğini de geliştirecek.

Diğer bir detay ise hem uluslararası muhasebe standartlarını hem de uluslararası denetim

standartlarını kapsayacak şekilde denetçiler için olan eğitim standartlarını yeniden düzenlemek. Ayrıca, denetim firmalarının sahipliği ve yönetimini de liberalleştirerek, bu firmaların sahipliğini ve yönetimini Avrupa geneline açıyor.

Yeni düzenleme, denetçiler ve denetim firmaları için elektronik kayıt sistemini getiriyor ve meslek ahlak kurallarının temel ilkelerini tanımlıyor. Denetim yaptığı şirketlerin diğer işlerini de yürüten denetçileri de kapsam altına alacak. Direktifin şu an ki hali bir denetim ücretinin yeterliliğini belirlemek için gözetim kuruluşlarını gerekli gö-

BİLANÇO

rüyor. Genel olarak, ülke bazında farklılıklar olabilecek.

Avrupa Parlamentosundaki tartışmalar Ekim ayının başlarında başladı. Metnin şuan ki hali, genel politik mutabakat için Avrupa Konseyine sunuldu. Resmi olarak “kabulün” en hızlı biçimiyle 2005 yazında olması bekleniyor. Direktifin 25 ulusal hükümet tarafından yasa olarak yürürlüğe girmesi 18 ay sonra 2007 yılında ya da daha önce olacak.

Ernst & Young Global'ın AB ile düzenleyiciler ve hükümet ilişkilerinden sorumlu küresel direktörü Jeremy Jennings, direktifin kamu sektörü muhasebesine uygulanamayacağını söylüyor. Fakat, AB üyesi olmayan denetçilere uygulanabilecek mesela, AB dışında olup da AB şirketleri ile iş yapan şirketler için. Dolayısıyla, bu düzenleme AB üye ülkelerindeki gözetim kuruluşlarından birine kayıtlı olmak zorunda olan ABD'deki ortak şirketler için de uygulanacak.

Sekizinci Direktif ile Sarbanes-Oxley arasındaki farklardan bi-

ri Amerikan yasasının yolsuzlukların kamuya duyurulmasından kaynaklanan şikayetler için prosedürlerin belirlenmiş olmasıydı. Direktif, Avrupa'da grup denetçilerinin konsolide hesapların denetiminde tam sorumlu olmalarını ge-

rektirecek, bu sorumluluk diğer denetim firmalarına kadar uzayacak.

Bazı sektörler zorunlu olarak denetim komitelerinin kurulması teklifine muhalefet ediyorlar. Avrupa Muhasebeciler Federasyonu FEE, her yedi yılda bir muhasebe firmalarının rotasyo-

na tabii tutulması teklifine karşı çıkıyor.

Brüksel'de bulunan Avrupa Menkul Kıymetler Borsası FESE, şirketler ve ulusal düzenleyiciler arasında ortaya çıkan sınır ötesi uyumsuzlukları çözmek için ombudsman hizmeti teklif etti. Kuruluş, problemlerin ulusal düzenleyicilerin kendi bölgelerini pan-AB rekabetinden koruma isteğiyle oluşturdukları kuralların haksız uygulamalarından kaynaklanıyor. Hisselerin sınır ötesi transferi önündeki mevcut sınırlamalar, Avrupa iş dünyasının gelişimi için daha fazla fon ayırmasına neden olacak.

Geçen ay, şirketlerin açıklamalarını düzenleyen yasaları ağırlaştırmaya yönelik planların hazırlanması aynı iç piyasalar yetkilisi tarafından tahmin edilmişti. Teklif, mevcut şirketler direktifinin tadil edilmiş bir şekli olabilir. Özellikle, yöneticilerin bağımsızlığı, ücretleri ve bilançolarda maliyeti düşürmek için özel amaçlı kalemlerin kullanımına karşı alınacak tedbirler yer alacak.

OECD'den vergi anlaşmazlıklarının çözümünde yeni arayışlar

Uluslararası ticarete yaşanan hızlı gelişme, vergilendirmede önemli sorunları da beraberinde getirdi. Uluslararası vergi anlaşmazlıklarının çözümü konusunda OECD, yeni bir çalışma başlattı.

OECD Vergi Politikası ve Yönetimi Merkezi Direktörü Jeffrey Owens, sınır ötesi yatırımlarda ve ticarete yaşanan hızlı büyümenin, uluslararası vergi uyumsuzluklarının sayısında da artışa neden olduğunu belirtti. Ekonomik faaliyetlerin giderek daha fazla ülkeyi içine almasıyla, ulusal vergi sistemlerinin etkileşimi ile ilgili sorularda giderek daha çok gündeme geliyor dedi. Owens, uluslararası vergi uyumsuzluklarının çözümünde OECD'nin rolünü açıklayan makalesinde konuyu şöyle tartıştı:

Daha kapalı ekonomilerde uygulanan vergi kuralları, uluslararası faaliyetleri yavaşlatabiliyor. Bu kurallar, uluslararası ticaret ve vergi ödeyenler ile hükümetler arasında makul bir vergi uygulaması sağlamak amacıyla, ülkeler arasında çatışmalara neden olabiliyor.

Çözümlemeyen vergi uyumsuz-

lukları, işbirliğini bozabiliyor ve yatırımları yavaşlatabiliyor ve böylece, küresel gelişme önünde ciddi bir engel haline geliyor. Aslında yapmamız gereken böylesi anlaşmazlıklarının hiç ortaya çıkmamasını sağlamak, çıktı ise bunları çözmeye yönelik prosedürleri hazırlamaktır.

Bugüne kadar OECD'de yapılan işlerin çoğu, olası vergi çatışmalarını azaltmaya yönelik kalıcı ilkeler ve uygulamalar koymaya yardım etmiştir. OECD'nin bu alanda yaptığı en temel iki katkı; Çifte Vergilemeyi Önlemeye Yönelik Model Kural ve Transfer Fiyatlaması Yönetmeliği yayınlarıdır. Bu yayınlar, küresel işbirliğinin bu sorunlarla başa çıkabilmesi için temelleri belirliyor.

Fakat, kurallar iyi biçimde belirlense de kaçınılmaz olarak anlaşmazlık durumları yine de ortaya çıkabilir. Bu durumdan kaynakla-

nan, prosedür geliştirme ihtiyacıyla sorunlar çözülebilecektir.

OECD Mali İşler Komitesi tarafından prosedürler konusunda iki önemli girişimde bulundu. Bunlardan ilki potansiyel uyumsuzlukları çözmek amacıyla geliştirilen İleri Fiyatlama Sözleşmeleri (APAs) olarak bilinen çalışma. Çok uluslu şirketleri ilgilendiren bir diğer önemli sorun ise farklı vergi yasaları arasındaki transferlerden kaynaklanan toplam gelirin dağılımı. Genel olarak, mal ve hizmet üreten ya da dağıtan büyük çok uluslu gruplar, farklı yasama alanlarında yan ve ortak şirketler kullanmakta. Şirket (grup) doğal olarak vergi yükümlülüklerini daha düşük vergi uygulamalarının olduğu yerlerde ödemeyi istemektedir.

Küresel şirketler iç muhasebe işlemleri ile şirketleri arasında karlarını kaldırarak, vergi giderlerini toplamda düşürebilmekte hatta bazı

BİLANÇO

yama bölgelerinde vergilerin tamamından kurtulabilmekteler. Fakat, bu “transfer fiyatlaması” iki uçlu bir sorun ortaya çıkarmaktadır: hiçbir vergi otoritesi yasal vergi gelirlerinin eksik toplamayı istemez ve hiçbir işletme aynı kar için farklı hükümetler tarafından çifte vergilendirilmeyi istemez.

Transfer Fiyatlama Yönetmeliği, otoritelere ve işletmelere, ilgili şirketlerinin yaptıkları birbirinden oldukça farklı ve ilişkisiz işlerden kaynaklanan gelirlerine ilişkin, iş yaptıkları her bir ülkeye atıfta bulunmalarına yardım etmek için bir çerçeve sağlamakta. Fakat, bu standartların somut durumlara uygulanması zor ve karmaşıktır ve yine de anlaşmazlıklara sebep olabilir hatta bu durum maliyetli ve uzun hukuk davalarına neden olabilir.

Bu durumda devreye İleri Fiyatlama Sözleşmesi (APA) prosedürleri girmekte. Çok taraflı APA prosedürleri, transfer gerçekleşmeden önde uygun vergileme metodlarının belirli durumlara uygulanmasında prensip olarak vergi ödeyenlerin ve hükümetlerin sözleşmelere dahil olmalarına ve ulaşmalarına olanak tanımakta. İşletmeler vergi otoritelerine transferlerin altında yatan gerçek durumu değerlendirebilmeleri için mali bilgileri sunar, daha sonra Transfer Fiyatlaması Yönetmeliklerinde çeşitli yaklaşımlar geliştiren vergi otoriteleri, bu duruma uygulanacak uygun yöntemler üzerinde anlaşılır.

APA , transferlerin nasıl verilece-

rineceğine ilişkin tüm detayları kurmaz ancak, transferin nasıl analiz edileceğini ilişkin temel bir çerçeve çizer. APA taraflar arasında güven tesis eder: çifte vergilendirme olasılığı büyük ölçüde azaltılır ve ilgili hükümetler, transferlerden kaynaklanan vergi gelirleri payları konusunda tatminkar hisseder.

Tüm bunlara rağmen, maliyetli uyuşmazlıklar kaçınılmaz olarak ortaya çıktığı için OECD prosedür mekanizmalarını geliştirme üstünde çalışmaktadır. Mevcut Karşılıklı Anlaşma Prosedürü (MAP) OECD'nin Model Vergi Kuralı üzerine kurulu uyuşmazlık çözme sürecidir ve çift taraflı vergi sözleşmeleri ile uyumludur. MAP sürecine göre, potansiyel olarak çifte vergilemeye maruz kalabilecek vergi mükellefleri ilgili ülkelere vergileme hakları üstündeki uyuşmazlıkların çözümünde beraber çaba göstermeyi talep edebilir.

MAP etkin bir biçimde uygulandı fakat konu olduğu durumların hacmin ve karmaşıklığının çok hızlı bir biçimde artması nedeniyle hızlı bir şekilde örselendi. Şimdilerde vergi konularındaki uyuşmazlık çözümü süreci konusunda bir değerlendirme yapılıyor. Açıktır ki, MAP süreci uluslararası vergi uyuşmazlıklarının çözümünde temel mekanizma olarak kalmaya devam edecektir. Buna karşın, pek çok alanda mevcut prosedürlerin geliştirilmeli MAP'ın kullanılması önünde bulunan engeller ortadan kaldırılmalıdır.

Özellikle kamuyla yapılan istişare-

ler de göstermektedir ki, MAP'ın açık ve şeffaf bir biçimde uygulanması oldukça önemli. Sürecin şeffaflığını arttırmaya yönelik en önemli adımlardan biri 2004 Nisan ayında, OECD'nin web sitesinde MAP'ı kullanan OECD ülkelerinin ülke profillerini yayınlamakla atıldı. Ayrıca OECD ülkesi olmayan ülkeler de web sitesine konulmak üzere ülke profillerini göndermeye davet edilecekler.

Ek olarak OECD, uluslararası vergi uyuşmazlıklarının tatmin edici bir sonuca bağlanmasını sağlamak amacıyla geniş çaplı yardımcı uyuşmazlık çözüm teknikleri üzerinde çalışmakta. Bu teknikler içinde, zor vakaları çözmeye yönelik özel arabulucuların sisteme dahil edilmesi olasılığını ve önemli vakaların nihai ve uygun çözümüne ulaşmaya yardım edecek tahkim prosedürler olabilir. Kendi çift taraflı sözleşmelerine tahkim prosedürlerini dahil etmek isteyen ülkeler için bu tür prosedürlerin olası yapısı geliştirilmekte.

OECD bir mutabakat örgütüdür ve “sert yasalar” çıkarmaya değil ilkelere ve üzerinde anlaşmaya varılmış yönetmelikler çıkarmaya çalışır. Bu yaklaşıma göre, yorum ve uygulama arasında farklılıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Sonuç olarak, ortaya çıktıklarında vergi uyuşmazlıklarını halledecek iyi işleyen prosedür mekanizmalarının varlığından emin olmak da bir o kadar önemlidir.

TEFE hedefi aştı

Kasım ayında Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 0,75, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 13,69, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 14,40 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 11,07 artış gerçekleştirdi. Bu artışın 0,29'u devlet sektöründeki fiyat artışlarından, 0,46'sı da özel sektördeki fiyat artışlarından kaynaklandı. Sektörler itibariyle tarımcılık, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektörü genel indeksinde bir önceki aya göre yüzde 1,2, imalat sanayi sektörü genel indeksinde ise yüzde 0,4 artış yaşandı.

Kasım ayında Tüketici Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 1,54, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 8,83, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 9,79 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 11,29 artış gerçekleştirdi. Bu artışın ana harcama grupları itibariyle dağılımına baktığımızda 0,6'sı gıda, içki, tütün grubundan, 0,2'si giyim ve ayakkabı grubundan, 0,3'ü konut grubundan, 0,1'i ev eşyası grubundan, 0,3'ü ulaştırma grubundan kaynaklandı. Bölgeler itibariyle en yüksek artış yüzde 1,8 ile Güneydoğu Anadolu'da yaşandı.

TEFE	KASIM 2004	KASIM 2003
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	0,75	1,70
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	13,69	13,23
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	14,40	16,18
(01.12.2003-30.11.2004) - (01.12.2002-30.11.2003) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	11,07	27,07

TÜFE	KASIM 2004	KASIM 2003
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	1,54	1,61
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	8,83	17,33
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	9,79	19,25
(01.12.2003-30.11.2004) - (01.12.2002-30.11.2003) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	11,29	26,29

		2004											2003
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
TEFE	Bir önceki aya göre değişim	2,6	1,64	2,10	2,65	-0,03	-1,05	-1,52	0,79	1,85	3,23	0,75	0,6
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	2,6	4,31	6,50	9,33	9,29	8,14	6,50	7,33	9,31	12,84	13,69	13,9
TÜFE	Bir önceki aya göre değişim	0,7	0,55	0,89	0,59	0,38	-0,13	0,22	0,58	0,94	2,22	1,54	0,9
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	0,7	1,29	2,19	2,79	3,18	3,05	3,28	3,87	4,85	7,18	8,83	18,4

Dünya ekonomisi

Büyümeye fren

Avrupa'nın iki büyük ekonomisi Almanya ve Fransa üçüncü çeyrekte binde 1 oranında büyüdü. Dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahip Japonya da yine binde 1 oranında büyüme yaşadı. ABD ekonomisi de yılın üçüncü çeyreğinde beklentilerin altında kalarak yüzde 3,7 oranında büyüme gerçekleştirdi.

Gelişmiş ülkelerde büyüme oranları beklentilerin altında kaldı. IMF tarafından yapılan tahminlere göre, global büyümenin 2004 yılında yüzde 5 ve 2005 yılında ise bir miktar ivme kaybederek yüzde 4,3'e gerilemesi bekleniyor.

Avrupa'nın en büyük ekonomisine sahip olan Almanya üçüncü çeyrekte, bir önceki çeyreğe göre, binde 1 büyüdü. Bu büyüme beklentilerin çok altında kaldı. Almanya'ya yönelik, 2004 için yüzde 1,8 olan büyüme tahmini yüksek petrol fiyatları ve euronun güçlenmesi nedeniyle gelecek yıl için yüzde 1,5 olması bekleniyor.

Dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahip Japonya'da yılın üçün-

cü çeyreğinde büyüme hızı binde 1'le tahminlerin altında kaldı. Fransa'da, Japonya gibi aynı büyüme rakamını gerçekleştirerek beklentilerin altında kalan bir diğer ülke oldu. Bu büyüme ile, Japon ekonomisi arka arkaya altıncı çeyrek genişlemiş oldu. Ancak, ihracatın artmaması nedeniyle büyümenin zayıf kalması endişe yarattı.

ABD ekonomisi 2004 yılının üçüncü çeyreğinde beklentilerin altında kalarak yüzde 3,7 büyüdü. Büyümenin tahminlerin altında gerçekleşmesinde, yüksek petrol fiyatları ve buna bağlı olarak yatırımlardaki düşüş etkili oldu. Öte yandan, ABD'de ekonomik faaliyetlerin üçte ikisini oluşturan tüketim harcamaları, vergi indirim-

lerinin de etkisiyle yılın üçüncü çeyreğinde ivme kazanarak yüzde 4,6 arttı. 2004 yılında yüzde 4,3 büyüyeceği tahmin edilen ABD ekonomisinin 2005 yılında petrol fiyatlarındaki artışın etkisiyle bir miktar yavaşlayarak yüzde 3,5 büyümesi öngörülmekte. Büyüme ile beraber istihdamda da artış kaydedilmiş ve 2003'te yüzde 6 olan işsizlik oranı eylül 2004 sonunda yüzde 5,4'e geriledi.

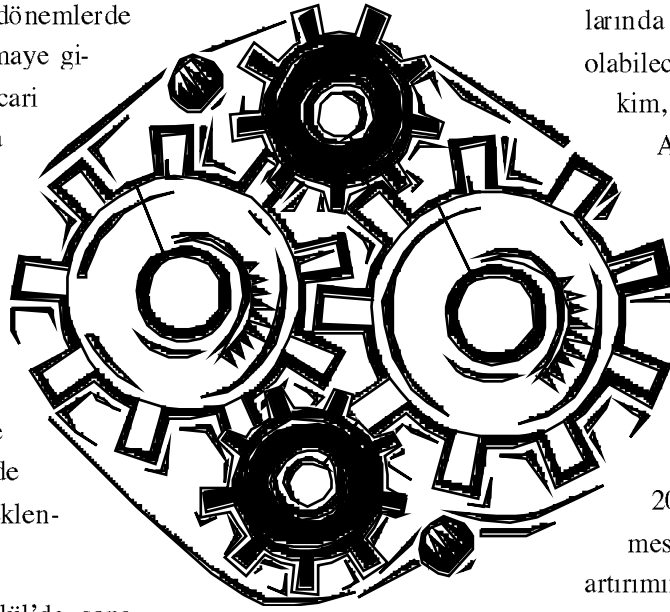
ABD'de dış ticaret açığı ağustos ayında, petrol fiyatlarının son yılların en yüksek düzeyine ulaşması ve Çin'den yapılan ithalatın çok hızlı bir artış göstermesinin de etkisiyle bir önceki aya göre yüzde 6,9 büyüyerek 54 milyar dolara ulaştı. 2004'ün ilk sekiz

ayındaki dış ticaret açığı ise 393 milyar dolara yükseldi. Dış ticaret açığı, cari işlemler açığının giderek daha fazla genişlemesine neden oldu. 2004 yılında yüzde 5,75 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen cari işlemler açığı/GSYİH rasyosunun 2005 yılında yüzde 5'e gerileyeceği, ancak önümüzdeki on yıl içerisinde yüzde 4'ün altına inmeyeceği öngörülmekte. Son dönemlerde ABD'ye yönelik sermaye girişlerindeki azalma, cari açığın finansmanına yönelik endişelerin artmasına neden olmakta. Enflasyonun ise doların değer kaybetmesi ve petrol fiyatlarının artmasının etkisiyle 2004 sonunda yüzde 3'e yükselmesi beklenmektedir.

ABD bütçesi 30 Eylül'de sona eren mali yılda vergi indirimleri, Irak savaşının etkisiyle yükselen askeri harcamalar ve terörizm endişesi nedeniyle artırılan güvenlik önlemlerine bağlı olarak 413 milyar dolar düzeyinde rekor bir açık verdi. GSYİH'nın yüzde 3,6'sına ulaşan bu açık, oran olarak da 1993'ten bu yana kaydedilen en yüksek rakam oldu.

2003 yılında Euro alanında yüzde 0,5 olarak gerçekleşen büyüme oranının, artan dış talebin de etkisiyle 2004 yılında yüzde 2,2'e yükselmesi beklenmektedir. Alman-

ya, İtalya gibi büyük ekonomilerde yurtiçi talebin düşük düzeylerde seyretmesi, euro alanındaki büyümenin diğer sanayileşmiş ülkelerin gerisinde kalmasına neden oldu. 2005 yılında da büyümenin dış talebe bağlı olarak yüzde 2,2 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmekte. Eylül ayında yüzde 2,1 olarak gerçekleşen yıl-

lık enflasyon oranının ekim ayında yüzde 2,5'e yükselmesi öngörülmekte. Artan petrol fiyatlarının da etkisiyle enflasyonun yükselmeye başladığı euro alanının temel sorunları arasında yüksek işsizlik oranı, yetersiz iç talep ve yapısal reformlardaki gecikmeler yer alıyor.

Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olan Çin, büyümeyi yavaşlatmak için faizleri artırdı. Çin Merkez Bankası yıllık faiz oranlarının yüzde 5,31'den

yüzde 5,58'e yükseltti. Çin'in dünya ticaret hacmindeki yüzde 6'ya ulaşan payı dikkate alındığında, büyümenin yavaşlaması uzakdoğu Asya ülkeleri ve Çin'e hammadde sağlayan ülkeler için endişe unsuru oldu. Dünyanın en büyük bakır, çelik ve çimento tüketicisi olan Çin'in büyümesindeki yavaşlamanın, bu malların fiyatlarının yamırsıra petrol fiyatlarında da gerilemelere neden olabileceği öngörülmekte. Nitekim, faiz artırımını sonrasında, Asya'daki büyük şirketlerin dahil olduğu MSCI Asya Pasifik Endeksi ile Tokyo Borsası'nda düşüş gözlenirken New York'ta vadeli bakır fiyatları geriledi.

2004 yılında yüzde 9 büyümesi beklenen Çin'de, faiz artırımının da etkisiyle orta vadede büyümenin kontrollü bir şekilde yavaşlayacağı ve Çin ekonomisinin yumuşak iniş yapacağı öngörülmekte. Bu çerçevede, 2005 yılında Çin ekonomisindeki büyümenin yüzde 7,5'e gerileyeceği tahmin ediliyor.

Global ekonominin geleceğine yönelik tartışmalar da dolar-euro paritesi ön plana çıktı. ABD'nin bütçe açıkları ve cari işlemler açıklarına ilişkin kaygıların etkisiyle dolar-euro karşısında rekor seviyelere geriledi. Doların gerilemesi euro bölgesi ekonomilerinde tedirginlik yarattı.

BİLANÇO

Bütçe Gerçekleşmeleri					
Bazı Konsolide Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak-Ekim (Trilyon)			Reel Artış (Enflasyondan Arındırılmış)*	2004 Yılı Bütçe Hedefi
	2003	2004	Artış (yüzde)		
Gelirler	80.387	87.288	8.58	-1.16	104.109
Genel Bütçe Gelirleri	78.822	85.770	8.81	-0.95	103.309
Vergi Gelirleri	67.322	71.172	5.71	-3.77	88.893
Gelirden Alınan Vergiler	19.687	19.997	1.57	-7.54	25.210
Gelir Vergisi	13.569	14.032	3.41	-5.87	16.679
GVK Göre Alınan Geçici Vergi	389	519	33.4	21.4	
Kurumlar Vergisi	6.112	5.967	-2.37	-11.1	8.531
KVK Göre Alınan Geçici Vergi	4.788	5.346	11.6	1.58	
Mülkiyet Üzerinden Alınan V.	1.978	1.210	-38.8	-44.2	1.376
Motorlu Taşıtlar Vergisi	1.131	1.262	11.5	1.49	935
Mal ve Hizmetlerden Alınan V.	35.544	33.534	-5.65	-14.1	43.439
Dahilde Alınan KDV	12.231	9.414	-23.0	-29.9	13.320
Özel Tüketim Vergisi	18.292	21.166	15.7	5.31	26.878
Banka ve Sigorta Muameleleri V.	968	1.169	20.7	9.86	1.276
Özel İletişim Vergisi	833	176	-78.8	-80.7	
Özel İşlem Vergisi	520	97	-81.3	-82.9	
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	10.110	13.561	34.1	22.0	15.382
İthalde Alınan KDV	9.333	12.547	34.4	22.3	14.346
Vergi Dışı Normal Gelirler	8.088	13.766	70.2	54.9	13.913
Katma Bütçe Gelirleri	1.565	1.518	-3.0	-11.7	800
Harcamalar	112.448	112.100	-0.30	-9.24	149.945

*Hesaplama TÜFE yüzde 9.86 olarak alınmıştır.

EKONOMİK VERİLER

	2003	2002	2001	2000	1999	1998
GSMH (Cari fiyatlarla Trilyon TL)	356.681	275.032	176.484	125.596	78.283	53.518
GSMH (milyon dolar)	239.219	179.898	145.693	200.002	185.267	206.552
GSMH (Değişim Hızı 1987 fiyatlarıyla %)	5.9	7.9	-9.5	6.3	-6.1	3.9
Kişibaşına GSMH (ABD Doları)	3.383	2.598	2.123	2.965	2.879	3.255
Üretim İndeksi	117.9	102.5	92	101	95.7	100.9
Toplam İhracat (Milyon/Dolar)	46.877	35.081	31.334	27.775	26.587	26.974
Toplam ithalat (Milyon/Dolar)	68.734	50.832	41.399	54.503	40.671	45.921
Dış Ticaret Dengesi (Milyon/Dolar)	-21.856	-15.751	-10.065	-26.728	-14.084	-18.947
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	68.2	69.0	75.7	51.0	65.4	58.7
İşsizlik Oranı (%)	10.3	10.6	8.5	6.6	7.7	6.8
İç Borç Stoku (Trilyon TL)	194.387	149.869	122.157	36.421	23.005	11.693
Dış Borç Stoku (Milyon/Dolar Yeni Tanım)	147.264	131.264	113.826	118.702	102.992	96.429
Cari İşlemler Dengesi (Milyon/Dolar)	-6.808	-1.789	3.390	-9.819	-1.360	1.984

	2004		2003		2002
(Milyar TL)	12 Kasım	5 Kasım	26 Aralık	14 Kasım	27 Aralık
Emisyon	16.107.073	14.891.048	10.844.508	11.656.452	7.707.082
Para Arzı					
- M1	29.173.652	28.002.587	21.564.149	20.708.608	14.258.860
- M2	107.379.709	105.108.481	80.922.936	78.393.609	61.195.275
- M3	113.127.488	111.009.125	86.565.043	85.335.588	64.399.837
Yurtiçi Kaynaklı TL. Mevduat	97.506.803	96.800.328	75.677.074	72.729.647	56.294.199
- Vadeli Tasarruf	66.219.507	65.502.273	50.174.043	48.674.128	38.675.412
- Vadesiz Tasarruf	7.270.126	7.033.134	5.853.366	5.193.895	3.262.560
- Vadeli Ticari	11.986.550	11.603.621	9.184.744	9.010.873	8.261.003
- Vadesiz Ticari	6.895.510	7.305.171	5.580.690	5.319.576	3.784.187
- Resmi Mevduat	5.135.110	5.356.129	4.884.231	4.531.175	2.311.037
Kredi Stoku	78.277.958	78.035.572	51.748.279	48.718.443	35.159.807
- Tüm Banka Kredileri	77.975.658	77.733.272	51.748.279	48.718.443	34.909.807
- M.B. Kredileri	302.300	302.300	0	0	250.000
Bank. El. Tah. ve Bono	117.267.566	115.147.304	97.459.504	95.788.118	81.616.926

Mevzuat Değişiklikleri

- 02 Kasım 2004** - 2004/8032 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli (II) Sayılı Listede Yer Alan Bazı Mallarda Uygulanan Özel Tüketim Vergisi Oranlarıyla İlgili Karar
- 05 Kasım 2004** - Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 253)
- 09 Kasım 2004** - 2004/8059 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- Muhasebat Genel Müdürlüğü Genel Tebliği (Sıra No: 20) Bütçeleştirilecek Borçlar Hesabı
- 10 Kasım 2004** - Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 12 Kasım 2004** - Devlet Memurları Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 158) (Aylık ve Ücretlere İlişkin Yeni Türk Lirası İşlemleri)
- 17 Kasım 2004** - 17 Sıra Nolu Muhasebat Genel Müdürlüğü Genel Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ
- 2004 Yılı Ekim Ayına Ait Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgelerinin Sektörel Dağılımı Hakkında Tebliğ
- 20 Kasım 2004** - Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No:287)
- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:341)
- 23 Kasım 2004** - 5253 Dernekler Kanunu
- 24 Kasım 2004** - Yeni Türk Lirasına (YTL) Geçiş Nedeniyle Madeni Ufaklık Paraların Tedavülünden Kaldırılmasına Dair Tebliğde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ
- 25 Kasım 2004** - Kıymetli Madenler Borsasında İşlem Görecek Altın Standardı ve Rafinerileri Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ
- Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No:254)
- 26 Kasım 2004** - Motorlu Taşıtlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No:23)
- Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No: 285)
- Gümrük Vergisi Askıya Alınması ve Avrupa Birliği Tarafından Tarife Kontejanı Açılması Planlanan Ürünlere İlişkin Tebliğ İthalat Tebliğ No: (2004/22)
- 27 Kasım 2004** - Zorunlu Deprem Sigortası Tarife ve Talimatında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tarife ve Talimat
- 28 Kasım 2004** - Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 342)

Vergi Takvimi

- 07.12.2004** - Kasım 2004 Dönemi Çeklere Ait Değerli Kağıtlar Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 09.12.2004** - 16-30 Kasım Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 10.12.2004** - 16-30 Kasım Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin Özel Tüketim Vergisi (Tescile Tabi Olmayanlar) Beyanı ve Ödenmesi
- 15.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine Ait Gider Vergilerinin (BSMV) Beyanı ve Ödenmesi
- 15.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 15.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Kolalı Gazoz, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamüllerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.12.2004** - Kasım 2004 Dönemi Özel İletişim Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 20.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı
- 20.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajı'nın Beyanı
- 20.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Beyanı
- 20.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Damga Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.12.2004** - Yarışma ve Çekilişler ile Futbol Müsabakalarına ait Müşterek Bahislerle İlgili Veraset ve İntikal Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.12.2004** - İlan ve Reklam Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 24.12.2004** - 1-15 Aralık Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 27.12.2004** - 1-15 Aralık Dönemine ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 27.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Ödemesi
- 27.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajının Ödenmesi
- 27.12.2004** - Kasım 2004 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Ödemesi
- 31.12.2004** - Zirai Kazançlar Gelir Vergisi 2.Taksit Ödemesi

BİLANÇO

**Kasım 2004
Kronoloji**

01 Kasım İnsan Hakları Danışma Kurulu, revize edilmiş azınlık raporunu açıklamak istedi, ancak aynı kurulun muhalif üyeleri raporu yırttı.

02 Kasım ABD'de 100 milyonu aşkın seçmen 44'üncü ABD Başkanını seçmek için sandık başına gitti.

03 Kasım George Bush 4 yıllığına ABD Başkanlığı'na yeniden seçildi.

04 Kasım Yunanistan'ın karşı çıkmasına karşın ABD sürpriz bir kararla Makedonya'ya resmen tanıdığını açıkladı.

05 Kasım Kapkaççıların trenden attığı üniversite öğrencisi Ahmet Canıdemir yaşamını kaybetti.

06 Kasım YÖK'ün kuruluş yıldönümü nedeniyle öğrenciler protesto gösterisi düzenledi, polisle çatıştı.

07 Kasım Maliye Bakanlığı bürokrati İlhami Söyler tarafından yapılan araştırmada kamuya ait 302 bin 946 bina ve arazinin işgal altında olduğu saptandı.

08 Kasım Coca Cola yetersiz talep nedeniyle halka arzını erteledi.

09 Kasım Irak'taki direnişin merkezi Felluce'ye ABD ağır silahlarla saldırı düzenledi.

10 Kasım Atatürk, ölümünün 66'ıncı yıldönümünde tüm yurttaki törenlerle anıldı.

11 Kasım Filistin mücadelesinin lideri Yaser Arafat hayatını kaybetti.

12 Kasım Filistin Devlet Başkanı Yasar Arafat yüzünü aşkın Filistin'linin katıldığı törenle karargahı Mukafa'da toprağa verildi.

13 Kasım TMSF'nin el koyduğu Pamukovadaki çiftliğine silahlı adamlarıyla zorla giren Cem Uzan jandarma tarafından çıkarıldı.

14 Kasım ABD, Felluce kentine düzenlenen operasyonda 6 günde 1200 kişinin öldüğünü açıkladı.

15 Kasım Fransa Lideri Chirac, Türkiye'nin Avrupalı olduğunu vurgulamak için hepimiz bizansın çocuklarıyız dedi.

16 Kasım Felluce'de ABD askerinin yaralı halde camiye

sığınan silahsız direnişçiyi başından vurmasını tüm dünya dehşet içinde izledi.

17 Kasım Rusya lideri Putin, kimsede olmayan çok güçlü bir atom bombası geliştirdiklerini açıkladı.

18 Kasım Şişli Belediye Başkanı Sarıgül'ün Mersin mitingi CHP'ye karıştırdı. Afişlerdeki CHP amblemleri silindi.

19 Kasım Gelir İdaresi'nde yeniden yapılanma öngören yasa tasarısı Başbakanlıkta hazırlandı.

20 Kasım CHP'nin mitinge katılanlara disiplin uygulaması uyarısına rağmen Sarıgül'e 17'si CHP'li, 1'i bağımsız 18 milletvekili destek verdi.

21 Kasım İnönü Stadı'ndaki maçı izlerken aldığı bıçak darbeleriyle ağır yaralanan 16 yaşındaki Cihat Aktaş, yaşamını yitirdi.

22 Kasım Eski EOKA'cı Dinitriu 30 yıl önce Kıbrıs'ta 89 Türk'ün öldürüldüğünü itiraf etti.

23 Kasım Fransızlar'ın dev bankası BNP Paribas Türk Ekonomi Bankası'nın yüzde 50 hissesini satın aldı.

24 Kasım SSK hastanelerinin devri görüşmeleri Sağlık Bakanı Akdağ ile CHP'liler arasında sert tartışmalara neden oldu.

25 Kasım Nesrin Nas, ANAP Genel Başkanlığı görevinden istifa etti.

26 Kasım Ukrayna'da muhalefet hükümet binaları ve parlamentoyu ablukaya aldı.

27 Kasım Yerli silah sanayii ürünü Zığana tabancası, Amerika'da yapılan tesleri geçerek ithalat izni aldı.

28 Kasım BDDK Başkanı, aşırı tüketimi önlemek için kredi kartı limitleri ile taksitli alışverişe sınırlama getirileceğini açıkladı.

29 Kasım AB'nin Türkiye ile ilgili 17 Aralık kararı taslağında Ankara'nın, Güney Kıbrıs'ı tanıma şartı yer aldı.

30 Kasım Milli Güvenlik Kurulu 71 yıllık tarihi boyunca kapılarını ilk kez diplomatlara ve basına açarak kendini tanıttı.